www.politikin-zabavnik.rs

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

Belgien 3,10 EUR
BiH 3,75 KM
Great Britain 2,50 GBP
Greece 3,60 EUR
Deutschland 3,10 EUR
Italy 3,75 EUR
С. Македонија 112,00 ДЕН
Nederland 3,10 EUR
Österreich 3,10 EUR
Schweiz/Suisse 4,50 CHF
Slovenija 2,60 EUR
Sverige 35,00 SEK
USA 4,50 USD
France 3,10 EUR
Hrvatska 19,00 KN
Црна Гора 2,00 EUR

За све од 7 до 107!

16. 7. 2021. • ИЗЛАЗИ ПЕТКОМ • ГОДИНА LXXXIII • ЦЕНА 150 ДИНАРА • БРОЈ 3623

ПЕСАК ЈАЧИ ОД ГРАДОВА

Ripley's

Веровали или не!

СИНДРОМ УСПАВАНЕ ЛЕПОТИЦЕ

ЧИНИ ДА ОНИ КОЈИ ОД ЊЕГА ПАТЕ МОГУ ДА СПАВАЈУ И ПО **ДВАДЕСЕТ САТИ ДНЕВНО!**

 4-15

ШАКА ЈАДА!

ХАНС РАЏ ИЗ УТАР ПРАДЕША У СЕВЕРНОЈ ИНДИЈИ СВАКИ ДАН **ПОЈЕДЕ МЕШАВИНУ ПЕСКА И ШЉУНКА!**

ПОЛА КУЋЕ!

КУЋА **НА БРОЈУ 54½ У УЛИЦИ СВЕТОГ ПАТРИКА** У ТОРОНТУ, ОНТАРИО, САГРАЂЕНА ЈЕ ДО ПОЛА ПО ВЕРТИКАЛИ!

Јесте ли већ чули да...

... рика одраслог лава чује се до 8 километара далеко ■

... страх од шишања назива се трансурфобија ■

... првобитна колица за бебе – корпе од прућа на точковима које су вукле козе и понији – изумео је британски пејзажни архитекта Вилијам Кент 1733. године, по налогу војводе од Девоншира ■

... шећер у коцки патентиран је 1843. године у чешком граду Дачице ■

... угаљ, челик и памук сировине су које се највише користе у свету ■

... Светска здравствена организација донела је 1965. године закон који налаже произвођачима цигарета да на сваку кутију ставе упозорење о штетности пушења ■

... просечна хемијска оловка садржи довољно мастила да испише око 45.000 речи ■

... прва жена која је стекла звање доцента на Медицинском факултету у Београду, Смиља Костић-Јоксић (1895–1981), добила је Национални орден Легије части од француског председника Венсана Ориола 1952. године због изузетног залагања за примену вакцине против туберкулозе код деце ■

...мушкарци у просеку лакше читају ситнија слова од жена ■

... Антон Дмитријевич Билимович (1879–1970), први управник Математичког института САНУ и оснивач Југословенског друштва за механику, завршио је Кијевски кадетски корпус, спремајући се за каријеру у војсци ■

... за производњу једног килограма швајцарског сира ементалера потребно је 12 литара крављег млека ■

DIK BROWNE ХОГАР СТРАШНИ

Сведочанство из прве руке

ПУЦЊИ У СК

Како је Предраг Милојевић, тада скупштински извештач „Политике", описао догађај који је 20. јуна 1928. године судбоносно одредио даљу повест тек створене Краљевине Југославије

Оружје убице – „штајер" број 3097

Ја сам тада као млађи сарадник у „Политици" имао дужност да помажем Власти Петковићу, уреднику унутрашњополитичке рубрике, у прикупљању политичких вести. То је у оно време био интересантан посао; унутрашња политичка ситуација била је изванредно бурна. Није била реткост да у Народној скупштини дође до туче међу посланицима, а једном је усред пленарне седнице у скупштинску салу унет наг човек.

То је био Београђанин кога је полиција приликом демонстрација ухапсила и тукла. Унели су га у пленарну салу опозициони посланици и скинули до гола да би се видели трагови батинања по леђима и дебелом месу. Новине су данима живеле од „голог човека". То нам је био повод да што немилосрдније изобличујемо голотињу нашег политичког живота.

Зграда новог парламента још није била довршена, па су скупштинске седнице у почетку одржаване у једној ниској старој згради у дну великог дворишта. У њу се улазило из улице Кнеза Милоша број 7. Ту је до рата 1914. била коњичка касарна, а двориште (које је сада парк) служило је за вежбање војника у јахању. Коњичка касарна имала је и свој мањеж који се налазио на месту где је сада Југословенско драмско позориште.

Данас у Мањежу...

Доцније, кад се поново састала, Народна скупштина прешла је у ту зграду која је,

УБИЦА

Пуниша Рачић (1886–1944) у време крвопролића у Народној скупштини био је припадник Народне радикалне странке Милана Стојадиновића; пре тога члан Црне руке, четник комита, обавештајац при српској војсци, осуђеник због учешћа у Бомбашкој (1907) и Колашинској афери (1909). У првом случају осуђен је на две године затвора, а у другом, у одсуству, на смрт стрељањем. Учествовао је у балканским и Првом светском рату.

На суђењу због злочина у Скупштини, у пролеће 1929. године, бранило га је 35 адвоката. Осуђен је на 20 година тамновања, а из затвора је изашао 1941. године. За време окупације живео је у Београду, где је био успешан трговац. Убијен је у октобру 1944. године, а неколико дана касније страдао је и његов старији син Слободан.

Мештани његове завичајне Слатине код Андријевице 13. јула 2017. године подигли су му споменик испред родне куће, који је уклоњен после пет дана због протеста надлежних органа Хрватске ■

Пуниша Рачић у четничкој униформи снимљен пре почетка Великог рата

наравно, из основа обновљена. Касарне и коња није више било, али надимак „Мањеж" остао је у наслеђе скупштини док је ту заседала, па је имао за њу извесно симболично значење. Ми смо коментаре и извештаје са скупштинских седница махом почињали са „Данас у Мањежу", „Судећи по атмосфери у Мањежу" и слично. Скупштинска" је објављивала препирке, упадице, увреде и клевете које су посланици и министри измењивали међу собом – и тако доприносила можда невољно, али помало и вољно, изобличавању постојећег стања. Публика је више волела да чита такве ствари неголи дуге и досадне говоре. Као што се један посланик жалио:

листа, плаћен једино за то да иде у хапс кад лист буде осуђен (што се ретко дешавало).

нашао у њој. Седео сам у новинарском клубу, који је био пун новинара. Ту се седело

УПШТИНИ

ске дебате заиста су често личиле на циркуске представе. Мало који говор могао је бити одржан у миру и до краја због велике граје и добацивања. Кад би говорио министар или посланик већине, опозиција је дизала паклену вику; кад би се на говорници појавио члан опозиције, већина је подједнако враћала мило за драго.

Та скупштинска преганања представљала су главно штиво у тадашњим новинама. Нису били важни говори, већ атмосфера у којој је дебата вођена и епитети које су говорнику пришивали његови политички и партијски противници. Тако је парламент све више губио од угледа код јавног мнења и код нас новинара, који смо учествовали у стварању тога мнења. Грађанска штампа била је донекле слободна, а листови су ту слободу користили да илуструју и изобличе постојеће стање.

Из дана у дан, често на по неколико страница, „Полити-

„Ако не псујеш и претиш, нико неће ни забележити да си говорио."

Новине испод тезге

Није било ни телевизије ни радија, па су новине биле једини извор подмиривања политичког интересовања публике. А развијајући код читалаца интересовање за такве ствари, листови су морали и да се поводе за тим интересовањем. Није смело да буде изостављено ништа. Тако, на пример, поред прикупљања информација, мој главни посао био је да пишем козерије, а то је онда значило на прилично безобзиран начин исмејавати и карикирати све што је представљало власт, не излажући се притом некој великој опасности, јер је одговорност за непотписане чланке у листу по тадашњем закону сносио само одговорни уредник, који је махом био лице без везе с уређивањем

У козерији се уосталом могло рећи много више и слободније него у чланку, јер се мало ко усуђивао да се потужи суду због вицева или карикатуре.

„Политика" је понекад била и забрањивана, али се ни то није сматрало трагичним. Забрањени број продаван је у киосцима „испод тезге", а то је листу подизало углед – и тираж.

Карикатуре Пјера Крижанића о политичарима и политичким приликама „носиле су лист" више него политичка мудровања у дугим чланцима. Инспирације за козерије и ја сам, разуме се, тражио и налазио у настраностима нашег политичког живота. А Скупштина је представљала неисцрпан извор за приказивање тога.

Има мртвих и рањених

Тако сам се и тога драматичног дана – 20. јуна 1928, на дан атентата на Радића –

угодније него на новинарској галерији. Седница је била у току и била је бурна. Уосталом, кад није била!

Само неколико дана раније дошло је до невиђене гужве кад је скупштински комесар Драги Јовановић упао у пленарну салу са жандармима да би силом избацио посланике који су због изгреда кажњени искључењем са седнице, а нису хтели да изиђу. Док су жандарми вукли посланике, а ови се опирали, ритали се и галамили, опозициони радићевски посланици певали су „Лепа наша домовино".

Све смо ми то детаљно описали. Дакле, бар тренутно, били смо засићени што се тиче скандала. Нисмо за то морали да се знојимо на галерији при лошој вентилацији пленарне сале. У новинарском клубу налазиле су се стенографске белешке из којих смо могли да пратимо шта се дешава у пленарној сали. Поред тога, и

Стјепан Радић са супругом пред излазак из београдске болнице. Тада се још веровало да неће умрети од последица рањавања.

посланици су често навраћали у клуб да од новинара понешто сазнају или да им нешто сугеришу. За многе посланике било је једино важно то шта ће од онога што они говоре изаћи у новинама.

„Говориш за новине", често се чуло добацивање посланику за говорницом.

Ово све наводим само зато да бих указао на једну чињеницу у вези с атентатом, јер су је новинари обично прећуткивали. Кад је дошло до пуцњаве, новинарска галерија била је готово празна. Новинари су седели у клубу и забављали се бацањем коцкица из чаше, или су телефоном слали извештаје редакцијама састављене на основу стенографских белешака које смо ту добијали. Новинарски клуб је од пленарне сале делио само један ходник, широк једва два метра.

Кад год би се врата од клуба отворила, чула би се граја из пленарне сале. Она је у једном тренутку заиста постала паклена. Тек што смо начуљили уши, у клуб је улетео новинар (колико се сећам, то је био Ђиво Вишић, београдски дописник једног загребачког листа) и сав усплахирен завикао:

„Пуцају, пуцају! Има мртвих и рањених!"

Лудак поби људе

Излетели смо из клуба, пројурили ходником и улетели на новинарску галерију. Призор који се пружио у пленарној сали био је страшан. Посланици су млатарали рукама, хватали се за главе и викали. Неки су трчећи напуштали салу. Једна група је била искупљена у средини сале на узаном простору који дели посланичке клупе од говорнице и министарских седишта.

Новинарска галерија била је издигнута једва нешто више од једног метра изнад партера пленарне сале. Сви смо преко ограде ускочили у салу. У њу су ускакали и неки с галерије за публику. Два човека лежала су у локвама крви на поду испред посланичких клупа. Неки посланици, валда лекари, чучали су око њих, притискујући уши на њихове груди. То су у ропцу лежали Павле Радић и Ђуро Басаричек, који ће оба издахнути већ при изношењу из сале. Један посланик је јаукао згрчен на поду. То је био радићевац Иван Грanђа. Огромни Радићев посланик Иван Пернар, који је погођен с два метка док је стајао у клупи, лежао је преваљен преко клупе. Стјепан Радић, седећи у клупи, добио је метак у стомак.

Светозар Прибићевић, који је био поред Радића, напао се под клупом кад је пуцњава почела, па се неповређен провукао између клупа и напустио пленарну салу, у коју се убрзо вратио. Неки посланици још су били под клупама. Из министарских седишта уздигла би се тек понека глава. То су били министри, од којих су се неки нашли такође под клупама кад је пуцњава почела.

Призор је личио на сцене из филмова с Дивљег запада кад настане пуцњава у бару. Одмах смо знали шта је било. Сви су викали:

ПОЛИТИКА

Моме драгом народу

АЛЕКСАНДАР с. р.

Влада генерала г. Петра Живковића

Краљ Александар јавља преко „Политике", свом драгом народу, да уводи диктатуру!

„Пуниша, Пуниша! Лудак поби људе! Шта му би?!"

Сви смо познавали посланика Пунишу Рачића и, наравно, тражили очима да га видимо. Али њега није било, нити је ико умео да нам каже шта је с њим.

То је такође једна чудна околност која показује атмосферу у којој је настао овај драматични догађај и забуну коју је изазвао. Пошто је с говорнице испалио свој парабелум до последњег метка, Пуниша Рачић је сишао, прешао простор између министарских и посланичких клупа, изишао на прва врата и изгубио се.

Нико га није зауставио. Нико такнуо. Нико није умео да каже куда је отишао. Многи су тврдили да у забуни коју је пуцњава изазвала нису ни приметили како је изишао. Некима се чинило да се пуцало с разних страна. Користећи ту забуну, Рачић је несметано изишао из скупштинске зграде, склонио се код једног пријатеља и сутрадан се сам пријавио полицији.

Оно „шта му би!", изговарано у тренутку забуне, није било јасно никоме, а многима је остало нејасно заувек.

Међутим, околност да је новинарска галерија била готово празна у тренуцима Рачићевог обрачуна с опозицијом и да се све одиграло муњевито и створило панику, чинило је да су многе појединости овог страшног догађаја остале незапажене или добиле разне верзије и тумачења. Сведочења на суду била су махом пристрасна и често контрадикторна. Једни су претеривали у брањењу Рачића, други у оптуживању – неки су претеривали дајући за право и једној и другој страни, и то у најбољој намери, уверени да говоре истину.

Тужиоци су захтевали смртну казну, јер је злочин извршен смишљено, плански; браниоци су тражили ослобађање од казне зато што је оптужени тобоже био изазван

Зграда некадашње коњичке касарне послужила је као привремено здање Скупштине, до изградње нове

ЖРТВЕ

Седам хитаца из револвера марке „штајер" број 3097, које је испалио Пуниша Рачић, на лицу места убили су **Ђуру Басаричека** (1884) и **Павла Радића** (1880), а двадесетак дана касније, 8 јула, од последица повреда преминуо је Стјепан Радић (1871), вођа Хрватске сељачке странке. Повређени су **Иван Пернар** (1889–1967) и **Иван Грањa** (1879–1953). Сви су били посланици Хрватске сељачке странке.

Шестог јануара 1929. године краљ Александар је распустио Народну скупштину, забранио рад свих политичких странака и синдиката и политичке скупове и увео цензуру штампе. Тад почиње Шестојануарска диктатура, окончана 3. септембра 1931. године.

Дан касније, седмог јануара 1929. године, Анте Павелић у Загребу тајно оснива Усташку хрватску револуционарну организацију ■

Светозар Прибићевић (лево) и Стјепан Радић напуштају болницу

и пуцао у афекту. Суд је сматрао да је истина негде између ове две крајности, па је осудио Рачића на 20 година робије.

Сукоби власти и опозиције

Политичка ситуација у време атентата била је врло замршена. На власти се налазила влада такозване четворне коалиције, састављена од радикала, Давидовићевих демократа, Корошчеве Словеначке људске странке (клерикалаца) и Југословенске муслиманске заједнице под вођством Мехмеда Спахе. Али владу су водили радикали с – у мањој мери – демократама и она је за опозицију важила као српска влада.

Опозицију су чиниле Радићева Хрватска сељачка странка, удружена с Прибићевићевим демократама, и Земљорадничка странка. Председник владе био је радикал Веља Вукићевић, министар спољних послова демократа Воја Маринковић, министар унутрашњих дела Корошец, а Мехмед Спахо је имао привредне ресоре.

Влада није уживала добар глас ни код оних које је присвајала за своје. Радикали више нису имали Пашића, а Давидовићеве демократе седеле су у влади без Давидовића. Радикале је водио Веља Вукићевић, којега Пашић није нимало ценио, а демократе Воја Маринковић, који нимало није ценио Давидовића. Међутим, опозиција је била компактна и водила жестоку опструкцију. Изгуран неколико месеци раније из Пашићеве владе, Радић се удружио са својим дотле најљућим противником Светозаром Прибићевићем, па су нападали владу удруженим снагама. Разуме се да чланови владине већине нису остајали дужни опозицији, и тако је атмосфера постајала све напетија – да би тог фаталног 20. јуна 1928. године довела до експлозије.

Вечнаја памјат

Цео тај језиви догађај у Скупштини имао је и један гротескни епилог. Жртве атентата изнете су на рукама или на носилима из дворане и брзо аутомобилима пренете у болницу. Павле Радић и Басаричек били су у рошцу и, како рекосмо, издахнули су пре него што су стигли до болнице. Све се утишало као после каквог торнада. Скупштина је изгледала опустело. И тада су уз страшну лупу по џомбастој калдрми дојурила у касу и зауставила се пред Скупштину велика црна погребна кола с белим крстом на боку. Из њих су искочила три млада радника у раздрљеним кошуљама. Један је питао мрког човека који их је дочекао на улазу:

„Где су ти лешеви?"

„Будале! Ко вас је послао? Бежите!"

Био је то комесар скупштинске полиције Драги Јовановић.

У први мах се веровало да је то нечија груба шала и да су у Скупштину намерно послати гробари. У ствари, то је била забуна. Неко је јавио гробљанској управи да у Скупштини има мртвих. Мада то није баш спадало у надлежност гробљанске управе, управник је, чувши шта се десило, и ваљда да се нађе на услузи у трагичној ситуацији, послао једина кола која су му била при руци... Мртвачка кола су се вратила без лешева, али је у том призору било неке језиве симболике. Гледајући мртвачка кола како одлазе, радикалски посланик Милутин Драговић рекао је:

„Ово је вечнаја памјат Скупштини!"

Меци из Рачићевог парабелума усмртили су не само посланике него и Скупштину као такву. Њој више није било живота; само пола године доцније, 6. јануара 1929. године, једним декретом краља Александра проглашена је мртвом заједно с Уставом и свиме што је још било преостало од грађанских права и политичког живота у тадашњој држави ■

(Изводи из књиге Предрага Милојевића *Био сам присутан*, СКЗ, 1980)

ШТА НАМ Ш

Од особина личности до здравствених тегоба, прсти и длан могу много да открију о физичком и душевном стању човека. Пљуцнимо у шаке, па на посао!

ДОМАЛИ ПРСТ

Истраживачи с Кембриџа поредили су, током две године, добити које су остваривали берзански трговци и утврдили су да су они трговци који имају дугачак домали прст зарадили једанаест пута више од својих колега чији је домали прст краћи. Ово истраживање, објављено у часопису „Записи националне академије наука", предводио је др Џон Коутс, који је и сам био брокер на Вол стриту ■

ОДНОС 2Д:4Д

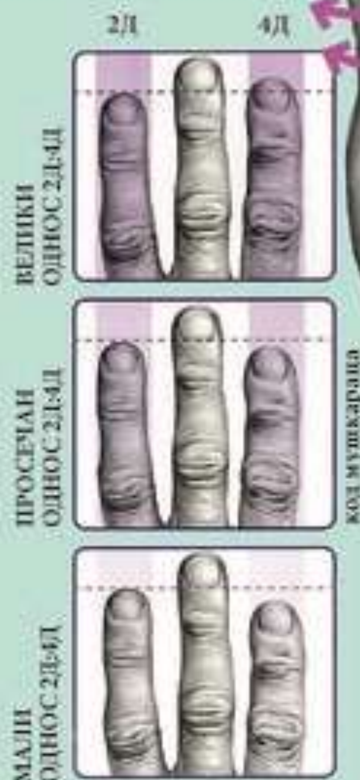
Однос кажипрста и домалог прста, познат и као однос 2Д:4Д, податак је који највише заокупља научнике када су шаке у питању. Код мушкараца је домали прст обично дужи од кажипрста, а њихов просечан однос је 0,96. Код жена је обрнуто и овај однос је обично већи од 1.

Биолози с Универзитета Флориде открили су да разлике потичу од изложености плода у мајчиној утроби полним хормонима, при чему тестостерон подстиче раст домалог прста, а естроген кажипрста. Али шта однос 2Д:4Д говори о некоме?

Судећи по истраживању спроведеном на Универзитету у Бату, у Енглеској, постоји веза успешних рагбиста и односа кажипрста и домалог прста – играчи који имају мањи однос 2Д:4Д постизали су више поена.

Истраживање на Универзитету Тисајд, такође у Енглеској, које је и даље у току, упућује на сличне резултате. Испитаници обухваћени овим истраживањем радили су низ тестова личности и упитника. Истраживачки тим дошао је до закључка да постоји већа вероватноћа да ће особе са мањим односом 2Д:4Д показати психичку чврстину, оптимизам и насртљивост, што су особине које се повезују и са спортским успесима.

Изгледа да је дужина прстију повезана и са саосећајношћу, као и са склоношћу ка зависностима. Истраживање са Универзитета Утрехта, у Холандији, и Кембриџа у Енглеској, обухватило је 16 жена које су морале да процене расположење одређених особа на основу фотографија на којима су били приказани изрази њихових лица. Испоставило се да су жене са мужевнијим, мањим односом 2Д:4Д, уједно и мање способне да тачно процене расположења људи на фотографијама. Друго истраживање, спроведено на Ерланген-Нирнберг Универзитету у Немачкој, показало је да зависници од алкохола у просеку имају мањи однос 2Д:4Д од испитаника који не пате од ове зависности ■

АКЕ КАЗУЈУ?

2Д

ОТИСЦИ ПРСТИЈУ

С обзиром на то да су отисци прстију генетски јединствени, не могу да се искористе у тумачењу неких заједничких људских особина. С друге стране, отисци могу много да открију. Научници с Универзитета Ист Англије развили су 2010. године нову технику за откривање медицинских тегоба као што су малигна или срчана обољења. Уместо да искористе уобичајен поступак узимања отисака уз помоћ оксида гвожђа у праху, они су у смешу додали антитела и течност. Уколико је очекивана хемикалија присутна на прстима, молекули раствора се лепе за отиске и сијају. Ова техника развијена је превасходно за откривање дроге, као што је супстанца THC присутна у марихуани, хероину и кокаину, али и за откривање трагова експлозивног материјала и барутних гасова ■

НОКТИ

Нокти су веома добар показатељ општег здравља организма. Уколико су крти, то може да указује на општи недостатак витамина или неке поремећаје као што је, на пример, анемија. Осим тога, крти нокти могу да буду знак и неких много озбиљнијих тегоба као што је прекомерно лучење тироидне жлезде или болест јетре. Промена боје нокта пак указује на друге врсте поремећаја. Уколико је нокат беле боје, али се не клима и није отпао, то је знак који би могао да упућује на дијабетес, цирозу јетре и неухрањеност. У готово 40 одсто случајева хронични поремећаји рада бубрега утицаће на то да нокат буде пола беле, пола мрке боје. Уколико се на кожи испод нокта појаве црне тачке, то би могло да буде знак рака коже ■

ЗГЛОБОВИ

Уколико су зглобови прстију крути или неприродно увећани, то би могао да буде први знак остеоартритиса (артрозе). Упркос наивном веровању, ова болест зглобова не може да се добије од такозваног „пуцкетања зглобовима". У истраживању објављеном у америчком научном часопису „Журнал америчког одбора за породичну медицину", у марту 2011. године донет је закључак да претерано пуцкетање зглобовима нема никакве везе са артрозом.

Као и сви други зглобови, и ови су окружени синовијском течношћу. Ако се прст савије, кости зглоба ће се раздвојити, што ће растегнути и околно везивно ткиво, смањити притисак, због чега ће у течности да се створе мехурићи гаса. Ако се растезање зглоба настави, мехурићи ће почети да пуцају. То значи да звук који се чује приликом „пуцкетања зглобовима" не потиче од некаквог ломљења костију, већ од пуцања мехурића гасова ■

ГЛАВНА ЛИНИЈА ДЛАНА

ЛИНИЈЕ ДЛАНА

Генетичари са Државног универзитета у Кемерову, у Русији 2003. године објавили су резултате истраживања током којег је откривена веза линија длана и склоности ка флуорози (хронично тровање флуором). Пошто су испитали хиљаду људи запослених у производњи алуминијума – што је окружење које повећава ризик од добијања флуорозе – пронашли су генетске подударности међу људима који имају ову болест: имали су сличне линије длана. Правац главних линија длана (аксијални трирадијус) био је другачији код оних људи који нису склони добијању флуорозе ■

С. Н.

Машта и наука без граница

Сви који су као клинци (или с клинцима) 1993. године отишли у биоскоп да гледају Спилбергов филм по сценарију данас покојног Мајкла Крајтона – остали су затечени. Иако у основи једноставна, прича о богатом индустријалцу решеном да на острву далеко од цивилизације оснује парк који ће напунити клонираним диносаурусима, разбуктава машту и најтврдокорнијег мозга. Генетика напредује, научници могу да мењају молекуле ДНК умећући у њих базе по вољи, могу да клонирају животиње, па зашто онда не би могли да... ?

ПАРК ИЗ ДОБА ГЕНЕТИКЕ

Како наука све више напредује, намеће се питање можемо ли да у дело спроведемо визију Мајкла Крајтона стару преко 30 година и саградимо један посебан парк

Кад је Крајтон пре тридесетак година почео да пише роман о клоновима диносауруса који су измакли контроли, појединост од пресудног значаја за покретање радње био је начин на који би се научници домогли ДНК диносауруса. Тај део морао је да звучи уверљиво. Крајтон се бацио на читање научних радова из генетике, да би га коначно надахнуо један о савршено очуваним остацима древних мува окамењених у ћилибару. Та фосилна смола давно изумрлог четинара понаша се као својеврсна временска капсула за животиње које случајно заврше окамењене у њој.

Овај замајац радње није био само генијалан детаљ већ и стварно откриће које ће надахнути нараштаје палеонтолога да на терену проучавају фосиле. Занимљиво је што су научници, проучавајући инсекте окамењене у смоли, открили да вода у њима опстаје дуже од очекиваног. То значи да се ДНК тешко чува у ћилибару, пошто вода убрзава његову разградњу.

Но, остаје већ доказана чињеница да је могуће извући ДНК из смоле, премда се то постиже код узорака који ни изблиза нису стари колико би били узорци делова „ћилибарских" диносауруса. Наиме, овде су у питању били инсекти заробљени у смоли свега неколико година.

Прошле године у Мјанмару је из рудника ћилибара коначно извађена права ствар: лобања најмањег нађеног диносауруса, окамењена и потпуно очувана у древној смоли. Дугачка је тек 1,5 цм. Процењено је да је то врста која је живела пре 99 милиона година.

Следећи корак би био вађење узорка из смоле и употреба најновијег, веома осетљивог поступка који је назван „реакција ланчане полимеризације". Њиме могу да се искористе и најмање количине ДНК.

Остаје да се утврди да ли је Крајтон био видовит кад је написао своју књигу и да ли би ДНК у ћилибару могла да преживи сто милиона година. Изгледи нису превелики, пошто постоји прилична разлика између неколико потврђених година и сто милиона ■

Машта и наука без граница

ПАРК ИЗ ДОБА ГЕНЕТИКЕ

Сви који су као клинци (или с клинцима) 1993. године отишли у биоскоп да гледају Спилбергов филм по сценарију данас покојног Мајкла Крајтона – остали су затечени. Иако у основи једноставна, прича о богатом индустријалцу решеном да на острву далеко од цивилизације оснује парк који ће напунити клонираним диносаурусима, разбуктава машту и најтврдокорнијег мозга. Генетика напредује, научници могу да мењају молекуле ДНК умећући у њих базе по вољи, могу да клонирају животиње, па зашто онда не би могли да…?

Како наука све више напредује, намеће се питање можемо ли да у дело спроведемо визију Мајкла Крајтона стару преко 30 година и саградимо један посебан парк

Кад је Крајтон пре тридесетак година почео да пише роман о клоновима диносауруса који су измакли контроли, појединост од пресудног значаја за покретање радње био је начин на који би се научници домогли ДНК диносауруса. Тај део морао је да звучи уверљиво. Крајтон се бацио на читање научних радова из генетике, да би га коначно надахнуо један о савршено очуваним остацима древних мува окамењених у ћилибару. Та фосилна смола давно изумрлог четинара попаша се као својеврсна временска капсула за животиње које случајно заврше окамењене у њој.

Овај замајац радње није био само генијалан детаљ већ и стварно откриће које ће надахнути нараштаје палеонтолога да на терену проучавају фосиле. Занимљиво је што су научници, проучавајући инсекте окамењене у смоли, открили да вода у њима опстаје дуже од очекиваног. То значи да се ДНК тешко чува у ћилибару, пошто вода убрзава његову разградњу.

Но, остаје већ доказана чињеница да је могуће извући ДНК из смоле, премда се то постиже код узорака који ни изблиза нису стари колико би били узорци делова „ћилибарских" диносауруса. Наиме, овде су у питању били инсекти заробљени у смоли свега неколико година.

Прошле године у Мјанмару је из рудника ћилибара коначно извађена права ствар: лобања најмањег нађеног диносауруса, окамењена и потпуно очувана у древној смоли. Дугачка је тек 1,5 цм. Процењено је да је то врста која је живела пре 99 милиона година. Следећи корак би био вађење узорка из смоле и употреба најновијег, веома осетљивог поступка који је назван „реакција ланчане полимеризације". Њиме могу да се искористе и најмање количине ДНК.

Остаје да се утврди да ли је Крајтон био видовит кад је написао своју књигу и да ли би ДНК у ћилибару могла да преживи сто милиона година. Изгледи нису превелики, пошто постоји прилична разлика између неколико потврђених година и сто милиона ■

КЛОНИРАЊЕ ДИНОСАУРУСА

Клонирање описано у роману и филму Мајкла Крајтона „Парк из доба јуре" није предалеко од онога које користе научници. Питање је само ко је од кога преписивао.

1. ЗАРОБЉЕНЕ КРВОПИЈЕ

Ћилибар је фосилизована смола четинара која одлично може да очува мале организме. Да би био сачуван, инсект мора да угине тако што жив утоне у смолу. Закопана у седиментним стенама, смола се стврдне под високим притиском и температуром. Ћилибар исушује затопљени организам, што успорава његово пропадање, а служи и као заштитни оклоп за остатке.

Инсекти су довољно мали да стану у смолу, али како би ДНК диносауруса могла да заврши у њој? Потребно је само некако сачувати диносаурусов генски материјал. Пошто су комарци постојали кад и диносауруси, стварно је могуће да у ћилибару нађемо комарца с диносаурусовом крвљу у себи. Ипак, временом ће се крв распасти и неће моћи да се искористи за добијање ДНК материјала.

2. ОПСТАНАК У ЋИЛИБАРУ

При потрази за фосилима диносауруса, кости и зуби су релативно уобичајена открића. Међутим, меко ткиво, које садржи живе ћелије препуне гена (неопходне за клонирање), прво нестаје током стварања фосила. Палеонтолози су некад сматрали да је опстанак меког ткива милионима година немогућ, али због невероватних открића од пре неколико година могли би да се предомисле.

Мари Швајцер је 2005. године открила мале количине беланчевина у окамењеној нози тираносауруса рекса у Монтани, а прошле године откривена је лобања бебе хипакросауруса, савршено очувана у Крејтоновом ћилибару. Тек ћемо видети шта је могуће, а шта не.

3. КУВАЊЕ ГЕНА

Да би се клонирала животиња с истим физичким особинама, потребан је целокупан геном изворне животиње. Код оних живих или недавно изумрлих прикупљање ових података прилично је једноставно. Било која ДНК диносауруса коју бисмо данас открили била би недовољна за шифрирање читавог генома. То је последица ултраљубичастог и космичког зрачења, као и ензима који разграђују беланчевине.

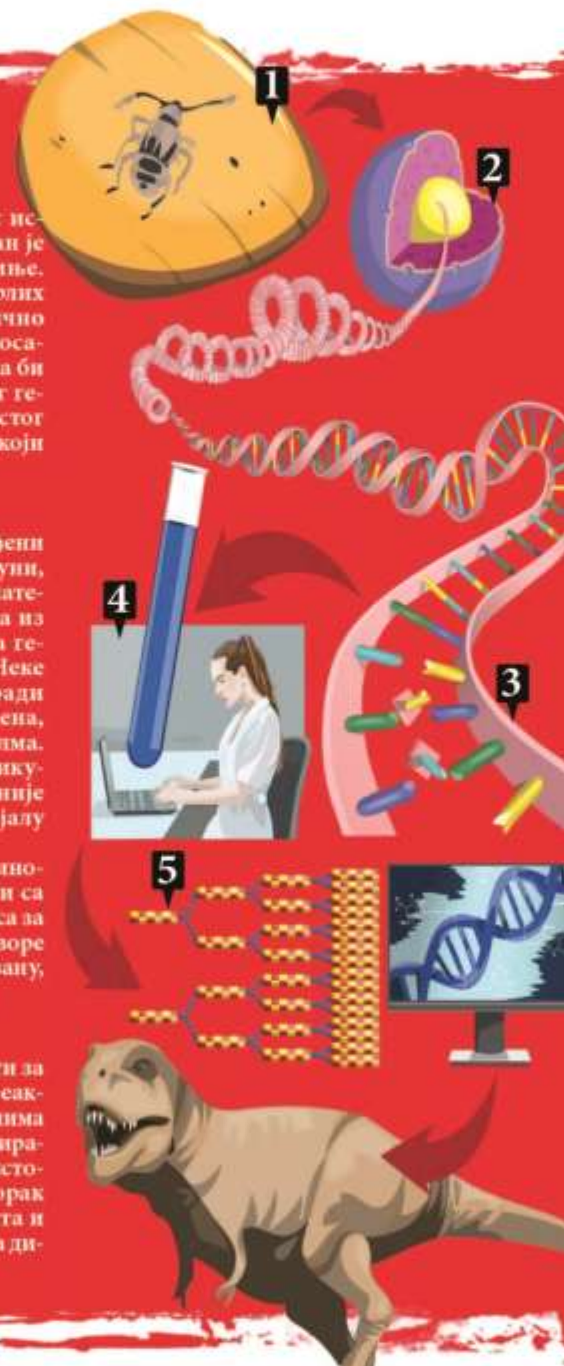
4. МЕШАЊЕ БАБА И ЖАБА

Пошто је мало вероватно да ће нађени извори ДНК материјала бити потпуни, треба нам начин да се изгубљени материјал надокнади. Прича из „Парка из доба јуре" укључује замену делова генома жабљим ДНК материјалом. Неке врсте жаба могу да промене пол ради размножавања ако је врста угрожена, па је то искоришћено за заплет филма. У стварности се жабе потпуно разликују од диносауруса, а њихова ДНК није ни приближно слична ДНК материјалу огромних гмизаваца.

С друге стране, птице потичу од диносауруса и имају значајне сличности са својим прецима. Ипак, најбоља шанса за палеонтологе који желе да поново створе диносаурусе јесте да нађу добро очувану, дугачку секвенцу ДНК материјала.

5. ФОТОКОПИР-МАШИНА

Поступак који може да се искористи за копирање малих делова ДНК јесте „реакција ланчане полимеризације". Ензимима отпорним на топлоту могуће је ископирати ланац ДНК и створити милионе истоветних ланаца. Тако би се добио узорак на основу којег би могао да се испита и секвенцира редослед аминокиселина диносауруса.

ВЕЋ СМО НАШЛИ ДНК ТИХ ГРДОСИЈА?

Највећа препрека коју треба прескочити пре него што ударимо темеље парку с клонираним диносаурусима јесте набавка главног састојка – њихове ДНК. Без ње нећемо моћи да клонирамо правог диносауруса.

Иако се свакодневно открије понеки нови фосил који може да пружи важне доказе о древним гмизавцима, њихов органски материјал одавно је нестао. Уместо костију диносауруса данас налазимо стене и минерале који су попунили њихово место. Мада ти трагови сведоче о облику, величини и особинама животиње, као и о времену у којем је живела, они не садрже генске податке.

Но, прошле године истраживачи из САД и Кине открили су хрскавицу у сјајно очуваној лобањи бебе диносауруса врсте хипакросаурус („скоро највиши гуштер"), за коју верују да садржи ДНК. Палеонтолози су, додуше, веома сумњичави, јер још нико није открио беланчевину која би преживела милионе година. Пронађена хрскавица стара је више од 70 милиона година, али је калцификована и фосилизована, што је можда заштитило унутрашњост ћелија и сачувало мало ДНК материјала ■

Иако кости могу да преживе милионима година, мека ткива важна за убирање ДНК материјала брзо се разложе

ИЗГРАДЊА ПАРКА

Да ли би диносауруси могли да се навикну на ново доба и нове „комшије"?

ЧВРСТЕ ОГРАДЕ

Ојачани бетон са челичном решеткастом арматуром могао би да буде довољно чврст и савитљив да издржи налете бесних животиња. Армирани бетон је отпоран и на ватру, што је додатна предност.

ТРОПСКО ОСТРВО

Док су диносауруси шетали овуда, температура планете била је за око 4 степена Целзијуса виша него данас. Острво у области тропске климе обезбедило би температуре пријатне за многе врсте диносауруса.

ЕЛЕКТРИЧНА ОГРАДА

Ослањање искључиво на електричне ограде превише је ризично. При свакој несташици струје велики месождер може да ушета међу посетиоце. Механизам би спречио животиње да се примичу огради кад додир с њом повежу с болом од електричног удара.

БИЉОЈЕДИ

Многе врсте диносауруса биљоједа вероватно могу складно да живе у истом затвореном простору. Постоје докази да су неке врсте живеле у стадима, те би било честих борби за друштвени положај између различитих стада, или унутар њих.

ЖИВОТ С ДИНОСАУРУСИМА

Пре клонирања и изградње парка треба имати да уму да људи вероватно не би могли да еволуирају да диносауруси нису изумрли. Током 150 милиона година постојања диносауруса, сисари су живели поред њих, али као ноћне животиње које обитавају по јазбинама и излазе у лов само док владари спавају. То је вероватно био једини начин да сисари преживе. Будући да су наши животи потпуно одвојени од живота диносауруса, не знамо шта би се десило ако би они данас поново почели да ходају Земљом. Посматрајући људско понашање према данашњим великим грабљивицама, мало је вероватно да бисмо ми и они опстали заједно. Људи заузимају толико простора на планети да би присуство грабљивица попут диносауруса брзо покренуло крвопролитну битку за животно станиште ■

Ако би се диносауруси размножили ван острва, људи би се брзо суочили с веома неугодним природним непријатељем

МАЊИ МЕСОЖДЕРИ

Најбољи начин да се осигура опстанак различитих врста диносауруса у парку био би раздвајање месождера у групе које су живеле једна уз другу током њихове владавине. Иначе бисмо брзо открили да еволутивна прилагођавања неким врстама нису донела превелику предност.

БИЉНЕ ВРСТЕ

Сматра се да је већина диносауруса биљоједа имала равне зубе – савршено оруђе за кидање и млевење лишћа и биљака. За дуговрате биљоједе потребне су високе лиснате биљке, док ниже грмље користи онима који храну налазе ближе тлу.

ВЕЛИКИ МЕСОЖДЕРИ

За велике месождере какав је, рецимо, тираносаурус рекс, важно је обезбедити ширину за лутање и тражење хране. Требало би их држати у посебном ограђеном простору, пошто би у додиру с месождерима сличне величине брзо дошло до борбе на живот и смрт.

ЛЕТЕЋИ ДИНОСАУРУСИ

Они су, уз месождере, сигурно најзахтевнија врста диносауруса за чување у парку. С распоном крила од око седам метара, врсте попут птеранодона уопште не бисмо могли да чувамо на отвореном острву. Да би се ограничило кретање летећих врста, требала би нам велика купола.

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ АТМОСФЕРЕ

Проучавања ваздуха заробљеног у ћилибару показала су да је у његовом саставу током доба креде било 35 одсто кисеоника, што је знатно више од данашњих 20. Међутим, састав ваздуха се знатно мењао током дуге владавине диносауруса. Неким врстама би наш ваздух сигурно више одговарао него другим.

Неко тропско острво (зашто не и у Костарики?) било би савршен дом за клониране диносаурусе

Кад је у питању чување тираносауруса рекса у зоолошком врту, треба заборавити на електричне ограде и окренути се армираном бетону са челичним шиљцима заливеним у арматуру

НЕ ГУТАТИ ХРАНУ!

Колико хране одрасли тираносаурус рекс може да поједе у једном залогају?

пола коња

4 и по џиновске тихоокеанске хоботнице

50 мачака

3 и по човека

Припремио
Срђан Николић

ЖИВОТ О КОНЦУ

Да ли од помисли на канцеларију почнете да зевате? Да ли тражите изазове уместо досадног радног времена? Ево најопаснијих занимања, која носе висок ризик од повреда и неочекиваних смрти, али и много узбуђења!

ДРВОСЕЧА

Водите рачуна да се не оклизнете док држите моторну тестеру и пазите на стабла и гране које падају. Сеча дрвећа заузима високо место на списку убиствених послова. Добар је избор за љубитеље природе, али увек носите прибор за прву помоћ.

СТРУЧЊАК ЗА УКЛАЊАЊЕ БОМБИ

Они су обучени да осигурају сваку експлозивну направу, било да је у питању импровизовани уређај, неексплодирана бомба из Другог светског рата, мина, или бомба у возилу. Овај посао захтева стрпљење, вештину и велику храброст.

ДУБИНСКИ РОНИЛАЦ

Следећа станица је морско дно. Дубински рониоци раде у мрачним и мутним водама у потрази за нафтом, гасом, или поправљају оштећене цевоводе. Посао је тежак, опасан, и може да изазове стварање мехурића у крви услед стања које се назива декомпресиона болест.

МУЗАЧ ЗМИЈА

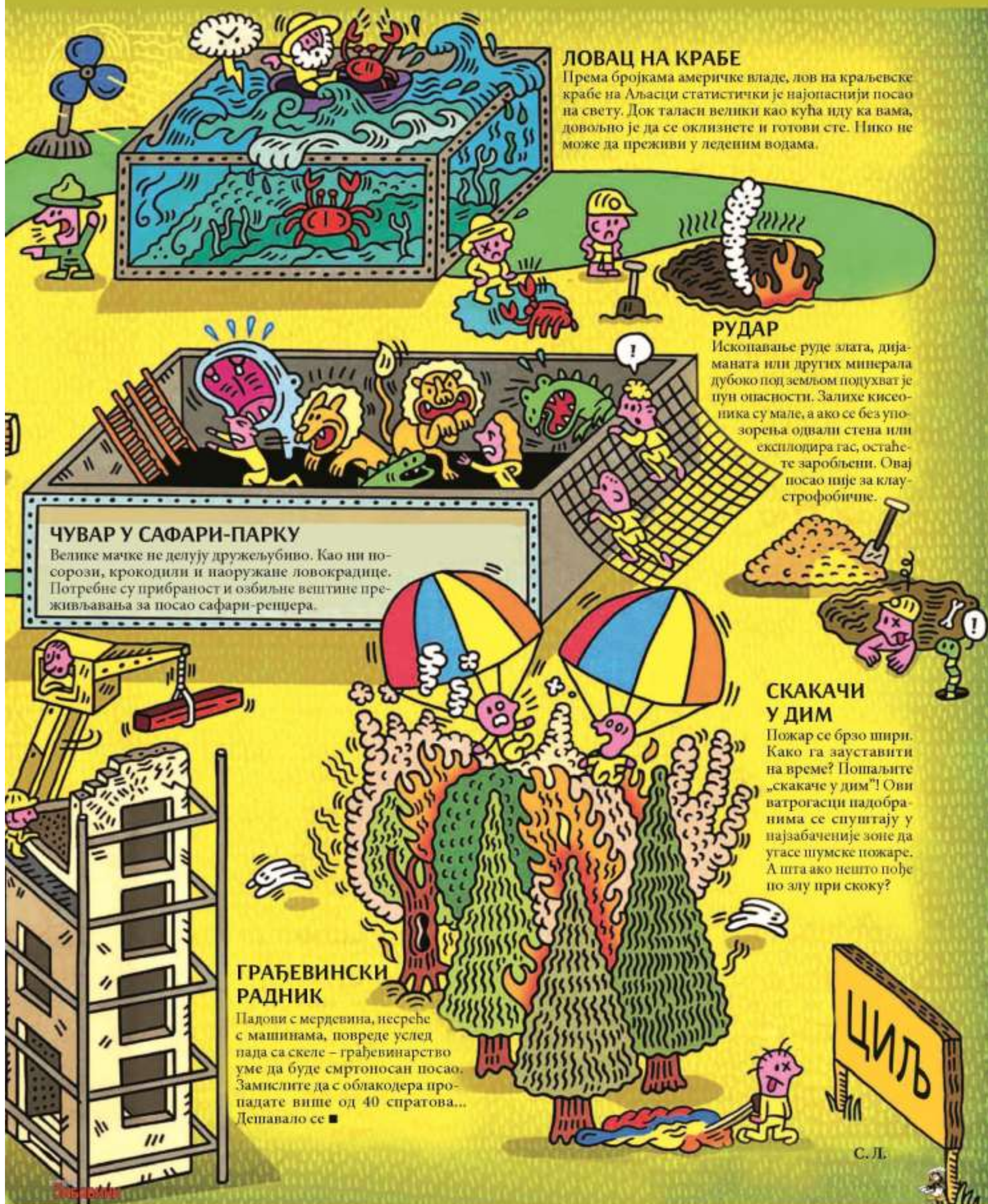
Прво ухватите змију отровницу. Затим јој трљате жлезду с отровом док га не „испали" из очњака у тегу. Не заборавите да при руци држите противотров, јер је сва прилика да током муже будете уједени.

РАДНИК НА ДАЛЕКОВОДУ

Постављање и поправка далековода под високим напоном посао је од ког дословно можете да се наелектришете. Будите спремни да радите на мећави и током олуја. Требаће вам челични живци и глава спремна за висине.

ЛОВАЦ НА КРАБЕ

Према бројкама америчке владе, лов на краљевске крабе на Аљасци статистички је најопаснији посао на свету. Док таласи велики као кућа иду ка вама, довољно је да се оклизнете и готови сте. Нико не може да преживи у леденим водама.

РУДАР

Ископавање руде злата, дијаманата или других минерала дубоко под земљом подухват је пун опасности. Залихе кисеоника су мале, а ако се без упозорења одвали стена или експлодира гас, остаћете заробљени. Овај посао није за клаустрофобичне.

ЧУВАР У САФАРИ-ПАРКУ

Велике мачке не делују дружељубиво. Као ни носорози, крокодили и наоружане ловокрадице. Потребне су прибраност и озбиљне вештине преживљавања за посао сафари-ренџера.

СКАКАЧИ У ДИМ

Пожар се брзо шири. Како га зауставити на време? Пошаљите „скакаче у дим"! Ови ватрогасци падобранима се спуштају у најзабаченије зоне да угасе шумске пожаре. А шта ако нешто пође по злу при скоку?

ГРАЂЕВИНСКИ РАДНИК

Падови с мердевина, несреће с машинама, повреде услед пада са скеле – грађевинарство уме да буде смртоносан посао. Замислите да с облакодера пропадате више од 40 спратова... Дешавало се ■

С. Л.

Ма ШТА кажеш! Х. Е. К.

Уређује
Драгомир Ацовић

ЛАКО ЈЕ КАД ЗАБОРАВЕ НА НЕКЕ ВАШЕ ЗАСЛУГЕ, АЛИ ШТА ЋЕТЕ АКО НЕ ЗАБОРАВЕ НИЈЕДНУ ИЛИ ДОДАЈУ НЕКУ ЗА КОЈУ НИСТЕ НИ ЗНАЛИ, А НА ВАШИМ ЗАСЛУЖНИМ ПРСИМА МЕСТА ВИШЕ НЕМА?

Одличја су јавни знаци признања за разне опште или посебне заслуге. Одликовани те знаке видно носе на себи. Најчешће заслужни грађанин за живота стекне једно или два таква признања. Деси се, међутим, да лица из јавне или државне службе приме, из разних разлога, толико признања да се поставља питање како на ограниченом простору сопствене личности приказати све или бар већину почасти. Ипак је то сладак терет!

Дански краљ Кристијан IX нашао је на себи места за 27 одликовања, али у спојеним минијатурама.

А може и овако: девет грудних звезда намештених тако да се преклапају, па штеде на збиру пречника.

Током 19. века нагло се увећао број држава које додељују ордење, па су власници заслужних груди почели да се довијају како да јавност обавесте о нараслом обиму својих заслута.

Лево су два примера штедљиве комбинације различитих ордена – плава трака британског Ордена Подвезице на грудним звездама анхалтског Ордена Албрехта Медведа и руског Ордена Светог Андреја Првозваног.

Португалци и Бразилци били су посебно маштовити. Прво су смањили пречник грудних звезда, а потом увели јединствен орденски знак за два или три различита ордена.

Лево: спојени Орден Христа, Светог Бенедикта од Ависа и Светог Сантијага од Компостеле, из времена Републике у Португалији.

Случај срећног поклапања великих заслуга и задивљујуће грудне површине.

Горе лево: турски маршал Осман-паша с 12 грудних звезда на левој страни прса (просечан пречник једне звезде износи 9 цм), низом медаља, две звезде на десној страни и једним орденом око врата.

Средина лево: бугарски краљ Фердинанд – 10 звезда на левој страни груди, медаље, три ланца, два ордена око врата, орден на ленти.

Горе десно: руски коморник кнез Гједројц с ненадмашних 17 орденских звезда на левој и још 7 (видљивих) на десној, уз низ медаља, 14 видљивих ордена око врата и једним на ленти, и једним напрсним знаком.

Десно доле: немачки дипломата Паул фон Хацфелд, на чијој се левој страни груди удобно сместило 15 одликовања, један орден на ленти и један на ланцу око врата.

Доле лево: маршал СССР-а Дмитриј Јустинов није имао потешкоћа да изложи чак 42 различита одличја – од тога 10 Лењинових ордена, маршалску звезду, орден хероја СССР-а, два ордена Хероја рада СССР-а, и још да му остане довољно места на десној страни за проширење каталога заслута, ако затреба.

ЗАРОБЉЕН НА

Лемонс је зурио кроз таму. Очекивао је да види светла звона, али ничега није било. Свуда само тама, коју је секло светло његове лампе.

Растанак са вереницом како би отишао на посао за тридесетдвогодишњег Криса Лемонса тежи је него за већину људи. Овај ронилац на великим дубинама обично ради у сменама од по четири или пет недеља. Тог септембра 2012. године његовом предузећу је запало да замени цеви нафтовода у Северном мору, на неких 160 километара од Абердина, на североистоку Шкотске. А када се растао од веренице, само је успео да прозбори:

– Не брини, све ће бити у реду. Све је добро обезбеђено.

Охрабривала га је чињеница да ће на том задатку радити са Данканом Олкоком, који је на Северном мору ронио већ седамнаест година. Лемонсу је био нека врста учитеља и увек је могао да му се обрати за савет. Крис је чуо и за трећег члана тима, Дејвида Јуаса. И то искључиво по добру.

Било је тачно девет сати ујутру тог 18. септембра када је ронилачко звоно с Лемонсом и колегама спуштено преко ивице палубе брода „Топаз". Кабл се полако одмотавао док је направа тонула на дубину од стотинак метара испод брода. Када буде близу дна, Лемонс и Јуас ће изаћи из звона, отпливати педесетак метара даље и заменити цеви на морском дну. За звоно су везани цревом, кроз које пролазе и црево за ваздух, каблови за комуникацију, они струјни за лампе на шлемовима, као и црево за топлу воду која греје ронилачко одело. Усред тог црева налази се челична сајла. За сваког рониоца је предвиђено око 70 метара кабла, пажљиво намотаног у звону. Олкоков посао био је да води рачуна да се кабл негде не замрси, као и да прати све показатеље заграњања.

Горе, на површини, време се погоршавало. Ветар је дувао брзином од преко педесет километара на сат, док су таласи достизали висину од пет метара. Ипак, није то било ништа са чим „Топаз" не би могао да се избори. Брод није имао учвршћене пропелере, већ савремен систем који омогућава да плута без сидра. У звону, Олкок је последњи пут проверавао ронилачке шлемове Лемонса и Јуаса. Уверавао их је да ће све бити у реду, само нека не журе.

Тренутак када излази из метар широког отвора на звону и нађе се окружен тамном водом одувек је био магичан за Лемонса. Напуштање звона изазивало је осећај бестелесности, као да лебди у подводном свету обасјаном лампом с његовог шлема. Јуас и он су брзо допливали до платформе нафтовода. Требало им је неко време да пронађу оштећену цев у сплету цевовода и вентила. Лемонс је одахнуо. Био је то уобичајен посао, радили су га много пута раније. Завршиће за неколико сати.

У контролној соби на „Топазу" седео је Крег Фредерик, надзорник ронилаца. Пратио је снимке са камера на ронилачким шлемовима, издавао наређења. И њему је деловало да је све у реду. Обичан, рутински посао. У звону, Олкок је пратио показатеље ваздуха за рониоце.

Лемонс је радио око сат времена, када је зачуо аларм. Допирао је кроз комуникацијски уређај, повезан с бродом. Да није у питању нека проба?

Заправо, Фредерик је запао у невољу. Системи за позиционирање на „Топазу" одједном су се искључили. Брод је носила струја. Ако се нешто не реши, са собом ће повући и рониоце. Продрао се у микрофон:

– Остављајте алат и вратите се у звоно. Брзо!

Лемонс и Јуас су могли само да га послушају. Ухватили су се за црева и устињали ка звону. Користили су делове платформе како би се брже кретали. Олкок није знао о чему је реч, али је послушао Фредерика и започео увлачење црева.

Лемонс је зурио кроз таму. Очекивао је да види светла звона, али ничега није било. Свуда само тама, коју је секло светло његове лампе. Онда је осетио како се црево затеже. Један део се обмотао око металног испуста на платформи. Покушао је да га откачи, али се чвор само још више затезао. У звону, Олкок је приметио да се Лемонсово црево затезало знатно више него што је било уобичајено. Нешто се дешавало тамо напољу. И то нешто лоше. Ако се црево покида, Лемонс остаје без кисеоника. Али, ништа није могао да уради да му помогне.

Док се Лемонс борио да се ослободи, Јуас је хитао у помоћ. Шаке су им биле удаљене свега двадесетак центиметара када га је црево повукло ка звону. Лемонс готово да је могао да види тужан израз на Јуасовом лицу док се овај удаљавао у таму.

Лемонс је улагао сву расположиву снагу да отпетља црево. Као да је чуо да нешто пуца. Потом је схватио да је пукло црево за довод ваздуха. Потом и оно за комуникацију. Није могао да удахне. Инстинктивно је отворио довод ваздуха на боци за хитне случајеве. Неколико секунди касније, као да је зачуо хитац испаљен из сачмаре. Црево је у потпуности пукло. Ронилац је био одсечен од звона.

Удар га је одбацио. Полако је тонуо, без икакве комуникације, светла, а и одело је почело да се хлади. Знао је да има кисеоника за око осам минута. За то време, Олкок је све брже увлачио црево. Надао се да ће тако да довуче

и Лемонса. Само што му срце није стало када је у звоно улетело прекинуто црево. Успео је само да прозбори:

– Изгубили смо рониоца.

Када је потонуо до дна, Лемонс је ногама гребао по песку. Покушавао је да се исправи. Знао је да на броду имају систем за позиционирање, али је исто тако био свестан да има далеко веће шансе за преживљавање ако се успентра на платформу. Само што није имао појма где се налази. Шта ако крене у погрешном смеру?

Кренуо је насумице. Полако је корачао, док је испод ногу осећао само песак и муљ. Одједном, испруженом руком је дотакао нешто метално. Почео је да се пентра уз платформу. Ипак, када је доспео на врх, није могао да види светла звона. Никакво светло, заправо. Склупчао се на платформи, прстима закачио за металну решетку, у

Крис Лемонс пре зарона

ДНУ МОРА

страху да ће струја да га одвуче. Има кисеоника за још око пет минута.

Горе, на површини, стање се погоршавало. Посада се борила да обузда брод, који је отплутао неких триста метара. Пролазили су минути, Лемонсов страх полако се претварао у страву. Био је свестан да је то место на коме ће вероватно да скончa. Како је ниво кисеоника опадао, плућа су му се скупљала. Надао се да смрт не боли. Полако је тонуо на ону страну. Онесвестио се.

Фредерик је наредио да се спусти још једно подводно возило. Оно је послало Лемонсове слике. Лежао је и држао се за решетку. Био је жив. А прошло је шеснаест минута откако је црево пукло. Јуас се вратио у звоно, али је сада скупљао снагу да поново изађе и потражи колегу. У покушају да поврате систем за позиционирање, они на броду су га искључили и укључили. Прорадио је. Коначно, Јуас је изашао из звона и пливао ка Лемонсу. Погледао је кроз његову маску. У кацигу је продрла вода. Закачио га је за своје црево и полако кренуо ка звону.

Док је Лемонса угурао у звоно, прошло је још шест минута. Олкок му је скинуо шлем. Лемонсове очи биле су затворене, док му је ћела била потпуно плава. Знао је да су мале шансе да преживи тако дуго без кисеоника. Ипак, није имао шта да изгуби. Дао му је вештачко дисање. Једном, па још једном. Изненада, Лемонс је почео да дише. Отворио је очи. И намигнуо. Брзо су га поливали топлом водом, да се колико-толико загреје. Убрзо су били на палуби „Топаза".

Без довода кисеоника Лемонс је лежао беспомоћно на платформи

Каснији прегледи показали су да је Лемонс прошао без оштећења мозга. Никоме није било јасно како је тело успело да се избори с недостатком кисеоника. А свега три недеље касније, екипа се вратила на исто место, да заврши започети посао ■

Н. Б.

Зашто је ћилибар толико добар у очувању инсеката?

Могло би се рећи да ћилибар не „чува инсекте" који заврше у њему, већ њихове посмртне остатке. Он је у суштини окамењена лепљива смола коју неки четинари луче као хемијско средство за заштиту од заразних бактерија и гљивица. Док цури из дрвета, смола може да зароби и покојег неопрезног инсекта или ситнију животињу, након чега ће је тако затопљену чувати од пропадања.

Смола се стврдњава на начин веома сличан оном у којем се добија пластика: неки њени органски молекули међусобно се повезују, стварајући веће молекуле. Као последица тога, смола постаје чвршћа, све док не поприми облик ћилибара који може да опстане нетакнут стотинама милиона година ■

Пуштај нешто живље да се загрејемо!

Да ли звук ствара топлоту?

Да, као и сви други механички таласи, и звук око себе шири електромагнетне таласе, односно топлоту. Но, та топлота је преслаба да бисмо је приметили. Звук и топлота јесу различите врсте кретања атома. Као механички талас, звук је уређено кретање, док је топлота, као електромагнетни талас, прилично неправилна и хаотична.

Кад звучник стисне атоме довољно снажно да их сабије, они се одбијају једни од других великом снагом, након чега налете на оближње атоме и настављају да се стискају уз њих. Тако настаје таласно кретање с врховима таласа у најгушће сабијеним атомима – и долинама тамо где су најразуђенији. То називамо звуком. Док ти звучни таласи путују, сударају се с другим атомима и молекулима и мењају начин кретања. Тако он постаје неправилан и претвара се у топлотно електромагнетно зрачење ■

То је била шума која је појела небо, шума из које – кад изађох – видех да нисам изашао...

Ко ми је крив кад волим да се одмарам на дрвећу…

Зашто бамбус тако брзо расте?

Бамбус је биљка која расте најбрже на свету. Кинески мосо бамбус може да порасте готово један метар за само један дан! Обично успева у густим шумама где мало светлости доспева до тла, па одувек трпи еволутивни притисак који га тера да брзо упија и користи и најмање количине Сунчеве енергије.

Младице бамбуса повезане су с родитељском биљком путем подземног стабла које се назива ризом. То значи да младим биљкама у развоју не треба властито лишће све док не достигну пуну висину. Уз то, пречник бамбуса је увек исти без обзира на раст биљке.

За разлику од дрвенастих биљака, бамбус – пошто припада породици трава – не троши енергију на стварање годова (годишњих прстенова), који би постепено увећавали полупречник биљке и чинили је отпорнијом на промене температуре и механичка оштећења, нити енергију троши на стварање разгранатих крошњи. Уместо тога, сва енергија иде на раст једне једине стабљике, да би се ухватило што више Сунчевих зрака ■

10 земаља у којима је прошле године пошумљено највише површина

Сеча шума због дрвне грађе, обрадивог земљишта или нових терена за голф узима све више маха и права је катастрофа за природу и климу. Годишње се изгуби преко 47.000 квадратних километара шуме (површина већа од половине Србије), а само се прашума у Амазону за последњих 50 година смањила за 17 одсто. Међутим, неке земље здушно раде на поправљању штете.

1. КИНА 19.370 км^2

(Површина већа од једне и по површине Црне Горе)

2. АУСТРАЛИЈА 4.460 км^2

(Површина 10 пута већа од површине Ниша)

3. ИНДИЈА 2.260 км^2

(Површина 6,3 пута већа од површине Београда)

4. ЧИЛЕ 1.490 км^2

(Површина једнака површини Мексико Ситија)

5. ВИЈЕТНАМ 1.260 км^2

(Површина 40 одсто већа од површине Њујорка)

6. ТУРСКА 1.140 км^2

(Површина 10 пута већа од површине Париза)

7. САД 1.080 км^2

(Површина 3 пута већа од површине Скадарског језера)

8. ФРАНЦУСКА 830 км^2

(Површина једнака површини Новог Сада)

9. ИТАЛИЈА 540 км^2

(Површина 190 пута већа од површине београдске општине Врачар)

10. РУМУНИЈА 410 км^2

(Површина 3 пута већа од београдске општине Вождовац)

С. Н.

Рат као на филму

КРАТКА РУКА МИРА

Пиштољем је већ нанишанио најближег Немца.
Тада је зазујао телефон. С друге стране жице
урлао је командант сектора.
Нека се нико не усуди да отвара ватру!

Поручник америчке војске Харолд Л. Бонд никада раније није видео правог немачког војника, већ искључиво на филмском платну гледајући ратне журнале. А они које је управо гледао преко реке Рапидо, близу Монте Касина у Италији, тог 24. јануара 1944. године били су сасвим стварни. И незаустављиво су ишли ка њему.

Двадесеттрогодишњи поручник тек што је изашао из официрске школе. Такве као што је он прекаљени војници су звали „Чудо од деведесет дана". Наиме, толико је трајала официрска обука. Био је припадник 36. пешадијске дивизије, која је претходне ноћи напала Немце. На несрећу, налетели су на препреке од бетона и челика, на утврђења на другој обали Рапида, у подножју Монте Касина. Надређени су му рекли да је неискусан, те да не може да командује јединицом. Могао је само да прати оне искусније и краде знање. Ако остане жив, тим боље.

Преко реке и у ... смрт

Током следећа три дана гледао је како његови саборци три пута покушавају да пређу реку. Једино су постигли да их Немци три пута одбаце. Већина војника је успела да пређе реку, али се мало који вратио на почетни положај. Они који су имали среће да преживе и педесет година касније су врло добро памтили те дане. Тако је редов Бил Хартунг 1999. године сведочио да је преко ноћи остарио. Ноћне море су трајале деценијама, као да се то форсирање реке догодило неколико дана раније.

Генерал-потпуковник Марк Кларк је замислио прелаз преко реке Рапидо као неку врсту диверзије, која је имала да скрене пажњу Немаца са искрцавања у Анцију. Војници 36. дивизије, очврсли у борби, месецима нису имали предаха, а место које је Кларк изабрао за прелаз преко реке било је најчвршће брањено и утврђено на целом фронту. Један наредник је рекао да је свакоме ко је имао имало искуства било јасно да то није право место за прелазак. Напротив, Војници су имали осећај да су жртвовани. Осећај који никако нису могли тек тако да занемаре.

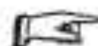
Резултат је био катастрофалан. Од четири хиљаде војника из 36. дивизије, више од пола је погинуло, рањено или заробљено. Насупрот томе, Немци су имали 64 мртва и 179 рањених.

Због овог десетковања поручник Бонд је ипак добио команду над оним што је остало од батаљона минобацача. Имао је свега 46 војника. Први задатак му је био да постави осматрачницу иза оближње живице. На задатак је кренуо сам, опремљен само пиштољем, догледом и пољским телефоном. Имао је да гледа на другу страну и доставља извештаје о сваком покрету непријатеља.

Војници 36. дивизије на положајима код реке Рапидо

С почетка, све је било мирно. Можда и превише. Одједном, Немци су измилели са својих положаја. Полако су се приближавали обали реке. Бонд је немоћно гледао како се Немци све слободније понашају, готово шеткају по бојном пољу. Повремено би се неко од њих зауставио, погледао нешто на земљи, па наставио даље.

Није могао да разуме зашто нико од Американаца не пуца. Ако су и чекали да се немачки војници изложе, они су сада били као вашарске мете. Остало му је само да се обрати надређенима. Никако није успевао да успостави везу.

Снимател иза жице

Пиштољем је већ нишанио најближег Немца. Тада је зазвонио телефон. С друге стране жице упао је командант сектора. Нека се нико не усуди да отвори ватру! Поручник мора да обузда своје војнике. Овоме тек тада ништа није било јасно. Спустио је пиштољ и саслушао.

Немци су понудили двосатно примирје, како би Американци могли да покупе своје мртве и рањене. Ово није било нешто уобичајено, поготово у завршници рата у Италији, али су Немцима лешеви нагомилани у близини њихових положаја једноставно сметали. Иако је било хладно, мртваци ће неизбежно почети да смрде. А и згодно је за пропагандни део читавог подухвата. Бонд је видео снимателя иза жице развучене око немачких положаја. Бесомучно је снимао.

Нешто касније стигли су капетан Дејвид Каплан и редов Арнолд Флајшман. Први је био војни лекар, други преводилац. У гуменом чамцу су прешли реку, све машући великом белом заставом с нацртаним црвеним крстом. До тада, они немачки војници већ су нестали с бојишта.

Када су коначно стигли на другу обалу, Каплан и Флајшман су видели гомиле тела. Деловало им је као да нема живе душе нигде у околини, али нису могли да се отму утиску да их неко посматра.

Освртали су се, осматрали. Тек онда су угледали редове бодљикаве жице, удаљене око 500 метара. Кренули су на ту страну. Били су опрезни, напредовали су полако. Скакали су у рупе које су нешто раније изровале гранате. Могли су само да се надају да су те експлозије активирале и минска поља. Коначно, стигли су до жице. И даље ни трага ни гласа од непријатељских војника. Махали су заставом као сумануги, тресли жицу. Одједном, појавио се немачки официр.

Флајшман је разговарао с њим. Немац му је чак упутио похвале како одлично говори језик. Занимало га је где је учио. Флајшман је одговорио да је то из школских дана. Некако је „заборавио" да помене да је одрастао у Немачкој, те да је један од Јевреја који су имали срећу да побегну у САД пре рата.

Договор је брзо постигнут. Американци су се вратили на своју обалу, да би убрзо у чамцима прешло 75 болничара и гробара. Како би се избегао сваки неспоразум, носили су беле чаршаве на којима је јодом био исцртан црвени крст.

Како су гробари почели да преврћу лешеве, Немци су изашли из утврђења. Застали су с њихове стране бодљикаве жице, посматрали шта се то дешава. Сходно договору, нико није носио оружје. Американци су сазнали да су Немци већ однели неколико рањеника до пољског превијалишта, негде иза линија. Ипак, можда је остао још понеко.

Лични носачи

Неколико минута касније, гробари и болничари доживели

Током двосатног примирја Немци су дозволили болничарима и гробарима да покупе мртве и рањене

су вероватно највеће изненађење у животу. Немачки војници су понудили помоћ. Ускоро су они који су се свега неколико сати раније гледали преко нишана заједно превртали лешеве. Неки су показивали фотографије својих породица. Понеко се и руковао. Каплар Зеб Сандеј извадио је паклу „Лаки Страјка". Понудио је цигарету немачком војнику, овај прихватио. Започели су причу. Немац је прилично добро говорио енглески. Испоставило се да у Бруклину има брата по имену Хајнц. Каплар Сандеј је изненађен што је у питању обичан човек. Само је радио свој посао.

Неки од Немаца говорили су Американцима колико су се дивили њиховој храбрости. Прелазити реку под тим околностима, под непрестаном паљбом, борити се против далеко надмоћнијег непријатеља укопаног на другој обали, граничило се с лудошћу. Други су се чудили како су амерички официри одабрали баш тако тешко утврђено место за прелазак. Амерички војници су могли само да се сложе. Тешко да је неко могао да нађе горе место за прелаз преко реке.

Један немачки официр, у складној униформи и са корбачем, пришао је мајору Тоду Ендрусу. Говорио је енглески готово без акцента:

– Ваши момци очигледно не прелазе реку на начин који сам ја учио у Левенсворту.

Иначе, Левенсворт је војна академија у САД, на којој је овај Немац био на стручном усавршавању пре рата. Ендрус је могао само да климне главом. Слагао се. Ни он никада не би наредио такво форсирање реке.

Међу лешевима амерички и немачки војници нашли су четворицу заосталих рањеника. Један је био болничар. Када су га гробари подигли и спустили на носила, процедио је:

– Имам личне носаче. Ништа не може да се пореди с овим бојиштем.

Други, извиђач коме је граната однела половину лица, свако мало је губио свест. Када би се дозвао причао је како су током битке неки амерички војници наишли на њега. Мислили су да је мртав, па су га оставили. Покушавао је нешто да каже, да помери руку или ногу и тако им стави до знања да је жив, али није успевао. Чак је спазио и гробаре који су га гледали и одмахивали главама. Тек је један Немац приметио да је извиђач жив. Поближе је погледао несрећног војника и схватио да није наступила мртвачка укоченост, значи да је још жив. Убрзо је пребачен у пољску болницу.

Непријатељско „довиђења"

Немци су нашли и наредника Чарлија Рамела. Њему су обе ноге биле разнете. Целог дана је пузао од једне до друге рупе, тражио лекове у џеповима мртвих сабораца. На крају, онесвестио се од болова. Немцима је било сумњиво што мртав војник има око себе гомилу ампула. Однели су га у своју болницу, где су му ампутиране обе ноге. Ипак, преживео је.

До краја примирја, америчка војска превезла је преко реке четворицу рањених и преко шездесет мртвих војника. Није било довољно времена да се пребаце сви лешеви. Уз обалу је наслагано осамдесет лешева. У питању су били они којима су гранате однеле главе, рамена или руке. Није било могуће препознати их, па су остављени за касније.

Брзо је дошло време да се непријатељима каже „довиђења". Један Немац је добацио америчком нареднику:

– Буди добар.

– Трудићу се. Ваљда ће све ово брзо да се заврши.

– И ја се надам. Доста је било. Превише.

Наредник Семи Пети није могао да се отме утиску да је рат чудна ствар. Људи се боре једни против других. Онда напусте положаје, раде заједно, рукују се. Готово да постану пријатељи. Пет минута касније, поново су на супротним странама, покушавају један другом да дођу главе. Ипак, није било баш тако. Макар не одмах.

Поручник Бонд је посматрао како последњи амерички војници прелазе на своју обалу. Носили су оне импровизоване беле заставе. Примирје је било завршено. Званично. Ипак, како је падала ноћ, нико није запуцао. Цео фронт је остао тих. Као да је војницима било жао да прекину мир. Да макар мало продуже оне тренутке примирја током којих су Немци показивали Американцима где им леже мртви саборци. А негде пред зору, топови су грунули негде из даљине. Експлозије граната разбиле су тишину... ■

Н. Баћковић

Американци су с непријатељима делили своје цигарете

Пошто су непријатељи заједничким снагама претражили бојиште и извукли рањене, примирје је окончано. Ипак, пуцњава се није чула још неко време.

Логичке загонетке

Уређује **Радивоје Грбовић**

1 МОТОЦИКЛИСТИ

Растојање између двојице мотоциклиста износи 8100 метара. Пођу ли један другом у сусрет, срешће се после пет минута. Крене ли бржи за споријим, стићи ће га после 45 минута. Којим брзинама се крећу мотоциклисти? ■

2 ТРГОВАЦ КАФОМ

Трговац има две врсте кафе. Килограм прве врсте кошта 840 динара, а килограм друге 540 динара. Колико мора да узме од прве врсте и колико од друге да би добио 100 килограма кафе по 600 динара за килограм? ■

Решења на страни 65

3 НАСЛЕДСТВО

Богати трговац одлучио је да својим синовима подели дукате на следећи начин: најстарији син добио је половину од укупног броја дуката; други је добио трећину; трећи деветину, а најмлађи син преосталих 30 дуката. Колико је укупно дуката трговац поделио синовима? ■

4 БОЉА ТЕХНОЛОГИЈА

Побољшавши производњу ауто-делова, фабрика је почела да троши један сат времена мање за израду једног дела него раније. Сад се 30 таквих делова обрађује за исто време као што су се некад обрађивала 24 дела. Колико сати фабрика троши за израду једног дела? ■

5 ДУЖНИЦИ

Два лица дужна су 2/9 долара. Сваки од њих имао је нешто новца, али не толико да може да плати дуг. Тако први рече другом: „Дај ми 2/3 твог новца, па ћу моћи да исплатим дуг." Други одговори: „Ако ти мени даш 3/4 твог новца, и ја ћу моћи да исплатим дуг." Колико је новца имао сваки од њих? ■

ЈАПАН

Пуначки, весели и увек спремни на дружење

Господин Блис најпре је покушао да се пробије у свету моде и убрзо је наишао на тешкоће. Производио је одећу за људе с прекомерном тежином, али кад је дошло време за ширење посла и рекламирање његове робне марке „Кузила", није успевао да нађе дебељуце које ће му послужити као манекени. Зато је сам отворио агенцију за даровите где су се пријавили углавном они који су и куповали његову одећу.

ДЕБЕЉУЦЕ ЗА ИЗНАЈМЉИВАЊЕ

Пошто у овој далекоисточној земљи ретко могу да се сретну становници тежи од стотинак килограма, они који пожеле да сарађују или да се друже с њима однедавно могу да плате ову услугу.

Оброци с дебељуцама за неке клијенте су посебан ужитак

У априлу ове године господин Блис је одлучио да оде корак даље и покрене онлајн сервис „Дебукари", који омогућава „изнајмљивање" Јапанаца тешких више од сто килограма. Они се иначе не срећу често у Земљи излазећег Сунца. Па, уколико неко жели да буде у њиховом друштву, само треба да плати. Цена по сату износи 2.000 јена, односно око 2.000 динара.

Јапан је иначе познат по чудним услугама које су ретко где у свету доступне. Последњих година све је више агенција за такозвано изнајмљивање људи, али намере „Дебукарија" нису свима биле јасне и многи су се (за)питали чему све то. Господин Блис је понудио неколико разлога за изнајмљивање дебељуца: неки могу да се упосле као модели за одећу, неки за снимање реклама, филмова, телевизијских програма или, једноставно, да би се неко други осећао боље зато што је поред њих особа с вишком килограма. Један клијент је платио друштво гојазне особе само да би заједно отишли у ресторан и уживали у обилном оброку. Другоме је био потребан савет који поклон да купи свом заокругљеном пријатељу.

У предузећу су нагласили да називање запослених дебелим никако нема погрдан призвук и да на овај начин треба да размишљају и они који ће убудуће долазити да се пријаве. Услови су одлични јер новац који зараде остаје у њиховом џепу, док „Дебукари" узима провизију договорену с клијентом. Посао за сада иде сасвим добро. Услуга је доступна у Токију, Осаки и префектури Аичи ■

С. Л.

БРЖИ ОД СОПСТВЕНЕ СЕНКЕ

На данашњи дан 2001. године умро је Морис, цртач Таличног Тома

Белгијанац Морис де Бевер сам је цртао Таличног Тома од 1946. до смрти, а у писању му се 1957. године придружио Рене Госини. Њихово плодно партнерство трајало је наредних двадесет година.

Овај комични вестерн смештен је на амерички Дивљи запад, са усамљеним каубојем који „пуца брже од своје сенке". Ово умеће искористио је да убије неколико зликоваца на почетку серијала, али потом углавном пуца у оружје у њиховим рукама како би их разоружао. Уз њега су „најпаметнији коњ на свету" Џоли и „најглупљи пас на свету" Лајавко, а око њега разни зликовци – пре свега браћа Далтон (Џо, Вилијам, Џек и Аверел) и њихова зла мама. Талични Том био је и пародија Дивљег запада (не превише критична), у којој је штитио немоћне и кажњавао зликовце, и посвета овом чудесном времену у коме га је Морис суочавао са легендама – Каламити Џејн, судијомРојем Бином, бандом Џесија Џејмса, Саром Бернар...

Мориса су дуго критиковали због свеприсутне цигарете у зубима Таличног. Он се правдао да је то део лика, као Попајева или Мегреова лула. Међутим, кад је стрип почео да осваја и америчко тржиште, морао је да лиши Тома цигарете. За то што је у зубе Таличног од 1983. године сместио сламку уместо цигарете, добио је и признање Светске здравствене организације.

Стрип о Таличном Тому први пут је објављен у часопису „Спиру" октобра 1946. године. Талични Том је тада изгледао мало другачије него данас.

Неизоставни део приче о француско-белгијској школи стрипа на тлу Југославије био је и „Кекец". Од давне 1957. године, када се појавио у формату А4, убрзо је постигао тираж од 300.000 примерака. Овај „Борбин" недељник понудио је нашем читатељству Машероа, Жижеа, Мориса, Пејоа, и њихове јунаке Пуковника Клифтона, Аџу и Маџу (*Modeste et Pompon*), Штрумпфове, Таличног Тома, Белог коњаника, Чапу и Гру-Груа. Са француског их је с много духа преводио свестрани Душко Радовић, који је био „кум" и Морисовом Таличном Тому. Осамдесетих година прошлог века Талични почиње да гостује и у нашем листу у преводу покојног академика Ивана Клајна. Деведесетих „Забавник" објављује и албуме овог јунака.

Отац Таличног Морис де Бевер

Данас је српски издавач Таличног Тома београдски „Весели четвртак". Епизодом *Јунак Мљакоња*, која се појавила на киосцима новембра 2010. године у преводу Ђорђа Димитријевића, на радост свих генерација љубитеља стрипа, почело је најновије издање овог серијала код нас, укључујући премијерне епизоде које раде Морисови наследници ■

Н. Мрђеновић

И ЈОШ ПОНЕШТО...

622. прва година исламског календара

1054. почетак раскола у хришћанству – тројица легата Рима прекидају односе Западне и Источне хришћанске цркве

1661. у Шведској издате прве новчанице (банкноте)

1858. рођен српски војвода Петар Бојовић

1902. рођен руски лекар Александар Лурија, оснивач неуропсихологије

1945. у Новом Мексику САД успешно извеле детонацију нуклеарног оружја заснованог на плутонијуму

1965. отворен тунел Монблан, који повезује Италију и Француску

► Дан сладоледа у САД ■

ПАМЕТНЕ НАОЧАРЕ

Принцеза Тара је приметила да су патуљци постали мрзовољни и свадљиви. Није се више чула њихова весела песма кад су се свом дому враћали. Уместо њиховог „хај-хи, хај-хо", чула се само свађа. А и ујутру су нерадо из креветића устајали и као од беде за доручком мрљавили.

Тари се то није свидело и смишљала је како да их одобровољи. Дочекивала их је песмом и плесала око стола, причала им шаљиве приче, али није вредело.

Једне вечери избила је и туча међу патуљцима! Прво је Љутко без разлога ударио Мутка, којег је онда Срећко узео у заштиту, па је ударио Љутка. Затим је Кијавко гађао тањиром Срећка, а Кијавка је Стидљивко ударио кутлачом, да би се, најзад, Поспанко умешао у тучу и Стидљивку натакао на главу шерпу са чорбом од печурака. Уча се нашао у чуду! Ееej, да се његови сложни патуљци између себе потуку! Томе се није надао...

Тара се, сва очајна, пожалила змају Драгону на учестале свађе и туче патуљака. Он се мало замислио, па је рекао:

„Мислим да патуљке тресе грозница од оноликог злата које ваде из језера у утроби планине и да их од тога треба одвратити. Одмах ћу затворити све прилазе, а патуљци нека се врате да раде у рударском окну. Јер, једно је кад из језера лако вадиш златне полуге које су дивови ту оставили – од тог злата може зачас да се полуди. Друго је кад напорно копаш да би дошао до руде драгог камења."

Онда је Тара рекла Учи, вођи патуљака, да Драгон затвара све прилазе језеру и да патуљци треба да се врате у рударско окно не би ли их прошла златна грозница. Уча је вратио патуљке да раде у руднику. Али, гле, они су се и даље више свађали него што су руду копали. Сваки дан би избила туча у руднику или за вечером. Опет се принцеза пожали змају Драгону, а он се досети:

„Изгледа да патуљцима недостаје Сунца, јер су по цео дан под земљом. Реци Учи да их мало одмори. Нека недељу дана не иду у рудник! Нека се на Мокранском врелу купају у леденој води ујутру, кад је Сунце најздравије и кад је врело пусто."

Јадна принцеза одмах је пожурила да каже Учи да патуљке одмори од рада и да с њима иде на врело. Уча се мало колебао, али је ипак прихватио савет. Али, ни то није помогло – свађе и туче постале су још горе. Као да патуљке Сунце још више дражи.

Тара је била бескрајно тужна и није више знала шта да ради и како да их смири. А онда се сетила да у васионском броду има паметне наочаре „Хипер лајт", које штите очи од Сунца и поправљају расположење и мождане функције, а штетне зраке сунца претварају у светлост која благотворно делује на организам. Брзо је замолила Драгона да је пренесе до васионског брода и сачека да узме паметне наочаре. Он је био спреман сваког часа да принцезу понесе и на крај света, а камоли до васионског брода.

Тара се, међутим, баш помучила да нађе „Хипер лајт". Њих је некад носила посада васионског брода. Срећом, ипак је нашла баш седам пари паметних наочара!

Илустровала **Катарина Радовић**

Онда је замолила Драгона да је однесе до Мокранског врела, где су се патуљци увелико свађали на јутарњем сунцу. Тада им је поделила паметне наочаре, које патуљци нерадо ставише. И, гле, свађе убрзо престадоше, а патуљци се извалише на песку да уживају у благотворним зрацима.

Док су се излежавали, Стрибор је весело око њих трчкарао и лајао. Патуљци стално почеше да носе паметне наочаре – чак и у руднику и за вечером, па опет постадоше добродушни, како их памтимо из претходних бајки ■

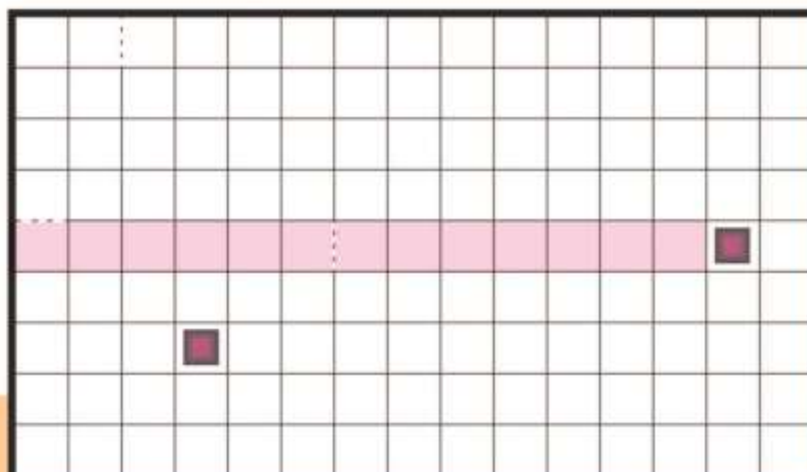
Драган Јовановић

Уређује **Славко Бован**

Домино укрштеница

„Плочице” са словима и црним пољима распоредите у мрежу како бисте добили исправну укрштеницу. У означеним пољима добићете име и презиме почившег глумца са слике ■

Н	■	С	Н	Е	В	■	Т	О	З	Е	Т	К	И	М
И	П	Т	Д	Р	А	Л	О	■	И	М	Е	О	Л	И
Ш	О	Р	Е	Н	Т	А	Н	И	М	А	Т	П	И	С
Т	А	Л	■	Р	А	В	А	Р	А	Н	П	О	■	Е
И	Т	А	Ћ	■	Л	А	М	И	Л	Е	Р	Г	А	Н
Т	И	■	А	Т	И	Л	О	В	Е	В	И	О	Н	И
П	Л	А	Л	И	Н	А	С	А	А	К	■	А	Н	■
О	Г	Р	О	Ц	И	■	К	Р	Н	И	К	Т	■	В
Т	■	А	Н	А	К	Т	А	■	■	Д	О	И	М	А

Испуњаљка

ВА, ВЕ, ГАР, ГО, ДА, ДРУ, ЂАР, ЗА, И, КИ, МА, НА, НО, ПА, ПЕ, РИ, СКА, СТАН, ТОР, ТОСТ

Тражене речи упишите водоравно. У означеним пољима добићете називе две врсте пецива. **1.** Европска држава, **2.** Кравари, **3.** Уводилац иновација, **4.** Члан задруге, **5.** Затегнутост, напрегнутост, **6.** Азијска држава ■

1							
2							
3							
4							
5							
6							

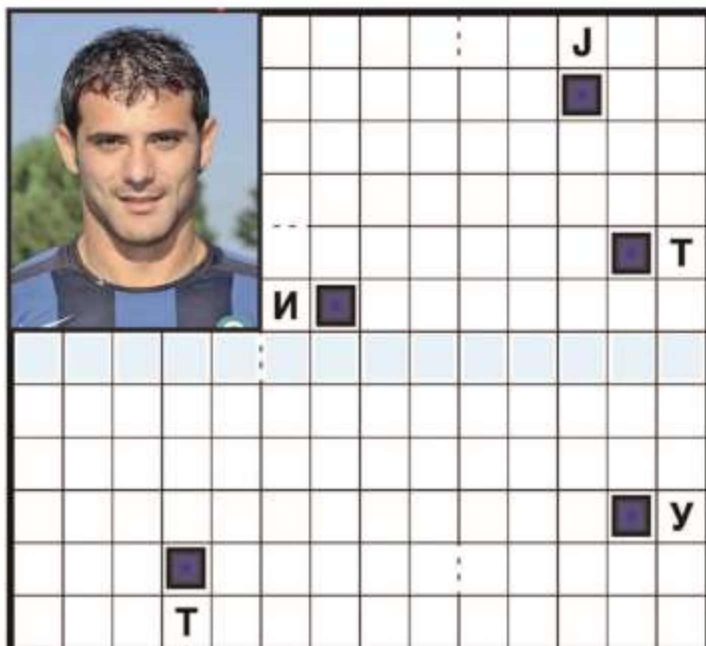
Коњићев скок

КО	МУ	ДА	НО
БА	О	КУ	НЕ
ШТО	ПРО	ШТО	ВА
И	ТРЕ	ТРЕ	ПУ
БА	ЈЕ	ЋЕ	МУ

Крећући се по принципу скакача у шаху, прочитајте народну пословицу из збирке Вука Стефановића Караџића ■

Укрштеница за стрпљиве

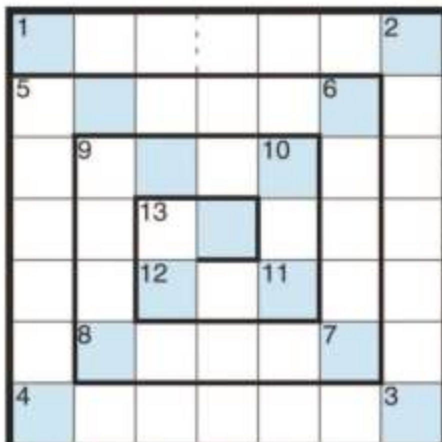
У означена поља упишите име и презиме некадашњег фудбалера са слике. Укрштеницу даље решавајте распоређујући речи из пописа и уцртавајући црна поља која недостају ■

АВАРИ, АГАВА, АЕ, АКИ, АКИРА, АНАСТАС, АПАРАТУРА, АРАК, АРИК, АТАКАМА, БАР, ВАБИТИ, ДАМАСК, ДО, ЕПИТЕТ, ИРАК, ЈАЧАТИ, КАСТА, КИРК, КР, КТИТОР, ЛАНГ, ЛИНДА ЕВАНС, ЛИР, МАГ, МАТ, МИР, МИЧАМ, МРК, НАМАЛО, НАР, НК, НЦ, ОНАКВО, ОСЛОНЦИ, РАБАРБАРА, РАГУ, РУСИ, САРА МАЈЛС, СЕКУТИЋ, СЕТ, СУВИ ЛИСТ, ТАЕЛ, ТАКТ, ТАН, ТУКАН, УВАРАК

Решења на страни 65

Спирална испуњаљка

Ова испуњаљка решава се тако што се тражени појмови уписују укруг, а као коначно решење добићете у означеним пољима називе азијских градова са слика.

1. Амерички глумац, отац Анџелине Џоли, **2.** Роман Меше Селимовића, **3.** Средство за полирање, абразивно средство, **4.** Подофицирски чин, **5.** Борилачки спорт, **6.** Име филмског детектива Неса, **7.** Филм у коме Дастин Хофман глуми жену, **8.** Шареница ока, **9.** Врста спортског чамца, **10.** Празан ход мотора, **11.** Шанац, **12.** Аутомобилска ознака за Ваљево, **13.** Ад акта (скр.) ■

Криптограм

Откријте кључ и нађите решење ■

ОМОРИКА
ПАПРАТ
ПРОСО
ЦЕЛЕР
ЉИЉАН
ЛИЈАНА
ПАПРИКА

ЈЕЗИВИ ЛЕПЕТ КРИЛА

Филм „Птице" Алфреда Хичкока из 1963. године остао је упамћен по стравичним призорима у којима крилата створења нападају становнике калифорнијског градића. Мање је познато да се у стварности слична ствар десила две године пре премијере.

По сопственом признању, Хичкок после овог филма више никада није јео живинско месо

Птичје лудило приказано на великом платну

Редитељ у друштву пернатих негативаца

Никога није изненадила редитељева усредсређеност на сваки детаљ. Хичкок је по томе увелико био познат. Овога пута, међутим, имао је задатак с којим се први пут срео. Осим глумаца, којима је свакодневно давао упутства, у новом филму морао је да се побрине и за насловне јунаке – птице. Хичкок је одлучио да упосли праве животиње, извежбане да нападну људе, да би прича изгледала веродостојније. Успео је у томе упркос бројним тешкоћама, које су укључивале и повреде. То је, више од свих, на својој кожи осетила главна глумица Типи Хедрен.

Да би необјашњиви, насилни напади у „Птицама" (1963) били ваљано приказани, припреме су морале бити озбиљне. Поред механичких птица, на које је утрошено око 200.000 долара – стотине врана, гавранова, галебова и врабаца постало је део филмске екипе. Стручњак Реј Бервик припремао их је за сцене и водио рачуна о њиховом здрављу. На месту снимања је за сваки случај подигнута и птичја болница. Користили су разне трикове да их натерају да „одглуме" то што се од њих захтева.

Ако је, рецимо, требало да лете ка камери, Бервик их је мамио комадом меса испод објектива. Блиски сусрет с људима био је тежи посао. Напад на Типи Хедрен при крају филма изведен је тако што су птице танким најлонским нитима прикачили за њену одећу. Животињама се то нимало није свидело. Почеле су да је гребу и кљуцају, тако да је глумица после снимања била на ивици нервног слома.

Глумац Род Тејлор имао је невоља само с гавраном Арчијем, који је отворено показивао нетрпељивост према њему. Скакао му је на главу и уједао га кад год му се пружила прилика. Глумац је морао да се крије да би имао бар мало мира. Ипак, ништа није могло да се мери с истинитим догађајем у коме су главну улогу такође имале разуларене птице, а који се десио две године пре почетка снимања.

Све је то због лошег стомака?

Као надахнуће за филм најпре је послужила прича „Птице" Дафне ди Моријеје, објављена 1952. године. Међутим, неколико месеци пре него што су се филмаџије окупиле око сценарија, у августу 1961. године лист „Санта Круз Сентинел" на насловној страни објавио је вест која је у великој мери утицала на коначну верзију. Догађај је више личио на плод бујне маште него на стварну несрећу која је узнемирила становнике калифорнијске вароши Капитоле.

Све је почело у раним јутарњим сатима 18. августа 1961. године. Ка уснулом месту летеле су хиљаде морских птица, скрећући с уобичајеног правца. Пре тога су се најеле сардела, које су им тешко пале. Тражиле су копно на коме могу да се примире. Пут им је отежала густа магла која се наједном спустила и онемогућила им да се снађу. Једино су била видљива светла Капитоле. Кад су стигле до градића, постало је јасно да их мучи нешто много горе од лошег варења. Њихово понашање је, у најмању руку, било лудачко.

То су потврдила бројна сведочења становника. Из мирног сна пренули су их језиви звуци. Птице су се залетале ка њиховим домовима, ударале о зидове и кровове, ломиле стакла и падале на тло. У суманутом лету уништиле су далековод и неколико телевизијских антена. Мештани су излазили с батеријским лампама да ухвате бар делић лудила, али то је само погоршало ствари. Птице су летеле ка светлости лампи и нападале унезверене људе. Једини спас био је иза затворених врата. Една Месини, власница мотела у Капитоли и једна од жртава птичјег напада, забележила је да су испуштале неприродне звуке сличне уплаканим бебама.

Страх и помоћ

На улице је изашла и полиција. Шериф је једва избегао судар јер су животиње ударале у ветробран аутомобила. У другом возилу био је полицајац Ед Канингем. Тврдио је да птице падају на кров као киша, због чега се није усудио да изађе. Бука је утихнула тек кад је свануло. Улице и дворишта били су преплављени страдалим птицама и полусвареним сарделама које су исповраћале. Смрад је био неподношљив.

Неке од преживелих летачица успеле су да се сакрију испод аутомобила да не би постале лак плен мачкама. Друге су безуспешно покушавале да полете. Мештани су дотад већ дошли себи, па су им притекли у помоћ. Стављали су их у кутије, кавезе, па у приколице, да би их вратили на обалу. Тек у додиру с водом постајале су живахније и многе су одмах узлетеле. Угинуле птице грађани су однели даље од града да се не би проширила зараза. Било је немогуће избројати их.

Вест је обишла целу земљу и стигла и до Алфреда Хичкока, који се већ увелико спремао

ЖИВОТ КАО ФИЛМ

„Птице" нису једино остварење британског редитеља Алфреда Хичкока (1899–1980) бар делимично надахнуто стварним догађајима. Филм „Психо" (1960) заснован је на истоименом роману Роберта Блоха, али се у причи препознају и делови биографије озлоглашеног убице из Висконсина Еда Гејна. Као и главни лик **Норман Бејтс**, Гејн је живео на удаљеном имању с мајком, која је имала велики утицај на њега. После њене смрти запечатио је све просторије у којима је боравила и почео је да носи женску одећу.

Позоришна представа „Конопац", по којој је рађен истоимени Хичкоков филм, надахнута је убиством четрнаестогодишњег Бобија Френкса 1924. године, које су починила два богата студента из Чикага ■

за екранизацију сличне приче. Неколико извора наводи да је од уредника листа „Санта Круз Сентинел" затражио копију текста који је најтемељније описао догађај. То му је додатно помогло да створи филм којим се, уз „Психа" (1960), доказао као мајстор хорора. Иако су у почетку критике биле помешане – од величања његове редитељске вештине до оптужби да је пробио границе изопачености – данас се већина познавалаца жанра слаже да су, захваљујући управо њему, птице постале најупечатљивији негативци у повести филма страве и ужаса.

Опасне шкољке

Непосредно после најезде птица на Капитолу и околину, стручњаци су покушавали да објасне њихово сумануто понашање. Ворд Расел, зоолог с Универзитета у Калифорнији, сматрао је да је магла крива што су се узнемириле и усред лова почеле да беже ка светлости. Одбацио је претпоставку да је лудило изазвало прејeдање сарделама.

Случајеви тајанствене смрти птица забележени су и раније. У септембру 1948. године стотине птица страдало је након што су ударале у Емпајер стејт билдинг. Ни тада се са сигурношћу није знало шта је узрок.

Што се тиче Капитоле, требало је да прође пет деценија од несреће да би научници дошли до одговора. Истраживачи су закључили да су птице биле отроване.

Океанограф Сибел Баргу повезао је догађај у Капитоли са случајем из 1987. године, кад је петоро људи преминуло, а њих стотинак завршило у болници на канадском острву Принц Едвард, пошто су појели дагње. Закључио је да су отровне алге узрок тровања, али и да су их птице 1961. године унеле у организам заједно с рибама које су се храниле алгама. Отрови су оштетили нерве, што је код птица изазвало збуњеност, узнемиреност и смрт ■

Сања Лалић

Филмски плакат за „Птице"

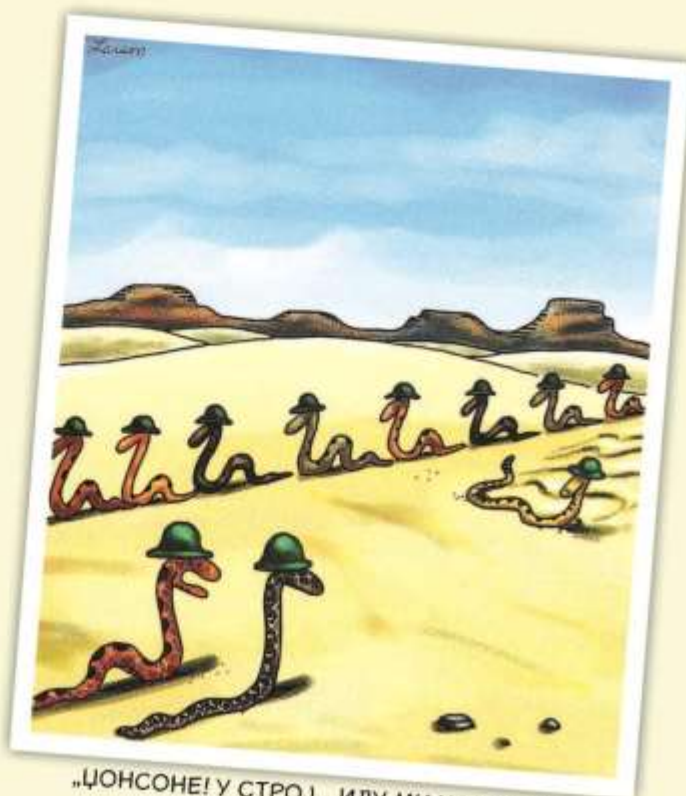

Santa Cruz Sentinel
Seabird Invasion Hits Coastal Homes

Новински напис који је привукао Хичкокову пажњу

Типи Хедрен преживела је истински ужас током снимања

ВЕСТЕРН ЗА ПАТУЉКЕ

„ЏОНСОНЕ! У СТРОЈ... ИДУ МИ НА ЖИВЦЕ ОВИ ШТО ВИЈУГАЈУ!"

УВРНУТИ СВЕТ ГЕРИЈА ЛАРСОНА

СЦЕНА ИЗ ФИЛМА **„ПСИ ОСВАЈАЧИ С МАРСА"**

СПЕЦИЈАЛИЗОВАНЕ ЧИТУЉЕ

ДРВО МРТВИХ ЉУБАВНИКА

Пирам и Тизба, који су скончали под дудовом крошњом, на слици Николаса Мануела, швајцарског сликара с почетка 16. века. Легенда каже да је дотад дуд рађао беле плодове, те да их је њихова крв обојила у црвено.

Пре седам и по векова у порти будуће патријаршије испред Цркве Светих апостола десио се један, рекли бисмо, обичан догађај. Поглавар српске цркве, архиепископ Сава II, посадио је дрво.

Пирам је био најлепши младић у Вавилону, граду краљице Семирамиде. Заљубио се у прекрасну девојку Тизбу. Познавао ју је од детињства, а прича каже да су одрасли у суседним кућама. Но, како њихове породице нису биле у добрим односима, најстроже им је било забрањено да разговарају и да се виђају. Једину везу имали су преко малене пукотине у зиду који је раздвајао њихова дворишта.

Будући да пољупци које су утискивали свако на своју страну зида нису доспевали до оног коме су упућени, договорили су се да преко ноћи тајно побегну и састану се код краљеве гробнице.

Тизба се прва искрала из куће. Огрнута велом, преварила је стражаре и убрзо стигла под стабло с белим дудињама које су јасно светлуцале на месечини. Недуго затим зачуло се шуштање. Но, уместо Пирама, појавила се лавица окрвављене њушке, која је недавно растргла плен и дошла на оближњи извор да се напије воде. Тизба се препланшила и сакрила у пећину иза гробнице. Кад се лавица напила, нашла је на вео који је Тизба при бегу изгубила. Растргла га је крвавом њушком и удаљила се.

Утом је на место састанка стигао и Пирам. Чим је угледао исцепан крвав вео и трагове лављих шапа, све му је било јасно. Очајан што је Тизба његовом кривицом постала жртва звери, пробо се мачем кроз срце.

После неког времена Тизба је савладала страх. Вратила се на договорено место, пришла дрвету, али плодови више нису били бели и светлуцави. Постали су црвени као крв. Под стаблом је лежало Пирамово беживотно тело. Очајање и љубав покренули су њену руку – зграбила је крвави мач и пробола се кроз срце да би с драгим почивала у заједничком гробу. Кажу да отад дуд, обојен њиховом крвљу, даје црвене плодове.

И лек и храна

Бели дуд (*Morus alba*) пореклом је из Кине, а црни (*Morus nigra*) из

Бели дуд (*Morus alba*)

Црни дуд (*Morus nigra*)

Црвени дуд (*Morus rubra*)

Персије. Данас га има на свим континентима, гаји се као воћка и индустријска биљка.

Дрво је до двадесет метара високо и има округласту, богато развијену крошњу. Кора је дубоко и браздасто испуцала, лист назубљеног обода, а сложени плод је цваст срасла у једно плодиште – слатку дудињу без изражене ароме и широке палете боја, од беле, ружичасте, црвене, црвеноцрне и црнољубичасте, до црне.

Дуд се сади дуж путева, у парковима, по ивицама имања, око винограда, у двориштима. Заштитни је знак равничарских путева, војвођанских салаша и старих сеоских дворишта у већем делу Србије. Доживи до 250 година.

Користе се лист, који садржи фолну и аспарагинску киселину, витамин Це, каротин; и плод, изузетно богат витаминима Це и Бе. Поред тога, плод садржи око десет одсто шећера, до два одсто лимунске и јабучне киселине и друга лековита једињења.

Дудиње се препоручују као додатак исхрани у спречавању болести срца и крвних судова. У народној медицини лист се користи за лечење шећерне болести, а занимљиво је да добре резултате овакве примене готово истовремено бележимо у Кини, у Персији, на Блиском истоку, Средоземљу, у нашим крајевима. Ово је навело научнике да утврде стварну делотворност дуда, па је и званично потврђено корисно дејство ове биљке на блаже облике шећерне болести.

Прашак од дудове коре употребљава се споља у виду мелема, а чај код повишеног крвног притиска. У корејској народној медицини од лисних пупољака дуда справљају чај против гојазности и обољења срца. У Јапану од цвета израђују уље за одстрањивање пега и других мрља на кожи.

Трећи српски архиепископ Сава II на фресци у манастиру Дечани

Сок од дудиња помаже искашљавање, знојење и мокрење, а користи се и за испирање код запаљења грла и уста. Кад се осуше, дудиње могу да замене шећер, па се додају тесту при изради слаткиша. Од њих се праве компот, слатко, желе, густ медаст сируп. Од презрелих зрелих дудиња пече се ракија дудовача.

Први у Србији

Свети Сава II (око 1200–1271) био је трећи српски архиепископ. Световно име било му је Предислав и био је син краља Стефана Првовенчаног. Угледавши се на свог стрица Светог Саву, рано се замонашио и отишао у Хиландар.

Шам-дуд у порти Пећке патријаршије споменик је природе заштићен 1957. године и природно добро прве категорије

За поглавара српске цркве изабран је 1263. године, након чега, попут свог великог претходника, одлази на ходочашће у Јерусалим. Обилазећи земље Леванта, сусреће се с другом културом, обичајима, храном, новим и непознатим биљкама. А у то време у источном Средоземљу једна воћка била је омиљена – укусом, мирисом, бојом и лековитошћу издвајала се од других. То је црни дуд.

Дудиње с црног дуда из Дамаска описане су као помало бљутаве, понекад и горке. Али, биле су делотворније од свих других против грознице, маларије, болести које су харале читавим Средоземљем. Архиепископ је чуо да су ови плодови корисни и као храна и као лек, а знајући да тог дрвета у Србији нема, пожелео је да понесе нешто корисно свом народу и скупио је семенке овог необичног дрвета.

Вративши се у Србију, семенке дуда посадио је испред Цркве Светих апостола, где је никло величанствено дрво које се и

Сеоба Срба, Панчевачка верзија

Шам-дуд је сведок многих историјских догађаја, а сигурно је најзначајнији збор који је под овим дрветом 1690. године одржао Арсеније III Чарнојевић. После тог збора постао је неми сведок догађаја које нам сликар Паја Јовановић описује у ремек-делу „Сеоба Срба", у неколико верзија.

Најстарија и првобитна верзија слике јесте панчевачка. Називају је репликом прве (основне) верзије, а насликана је 1895. године. У односу на главну слику скромнијих је димензија (190x127 цм) и дуго је била у приватном власништву у Панчеву, да би је 1971. године откупио Народни музеј у истом граду. Сматра се истоветном првобитној верзији слике, која више не постоји. Настала је у договору Паје Јовановића и Петра Николића, издавача уметничких дела, ради умножавања техником олеографије и продаје ових репродукција ■

☞ данас налази у порти Пећке патријаршије, на света двадесетак метара од цркве и места где ће бити сахрањен. У његову част, овај дуд се од памтивека назива „шам-дуд", јер је шам стари назив за Сирију. Тако је Савин дуд постао запис овог величанственог ходочашћа. Његово име говори нам о пореклу, а догађај који ће се десити након седам и по векова о његовој вечности.

Током лета 1957. године велико невреме захватило је овај крај, гром је ударио у стабло шам-дуда и располутио га. Гране су полегле по земљи, а из њих су изникли нови избојци и развиле се нове крошње. Дрво је поприлило необичан изглед, али се и даље развија и расте. Случајно или не, Завод за заштиту природе Србије баш је 1957. године ставио овај дуд под заштиту.

Ходошки зборник

Након што је прво стабло дуда унето у Србију (вероватно 1269. године), претпоставља се да је почело његово расађивање, те да су видари и травари почели да га користе за лечење. Употреба дудовог лишћа у лечењу неке болести код нас први пут се помиње

Гранчица дуда с плодовима на слици Матеуса Платеаријуса *Liber de simplici medicina*. **Књига о простим лековима настала је 1161. године и током наредна три века била незамењив приручник западноевропских лекара, апотекара и ботаничара. Била је врхунац терапеутске вештине у Салерну.**

Хипократ, Гален, Авицена – очеви медицине

Хипократ (460–377. п. н. е.) и Гален (129–199) познавали су лековита својства дуда, али озбиљнија примена почиње тек у 9. веку развојем арапске медицине, у чему предњачи Авицена (980–1037). Арапски лекари први су почели да примењују дуд у лечењу грознице, срдобоље, рака, туберкулозе и кожних болести.

Од почетка 9. до средине 13. века арапска медицина доживљава процват. Дамаск је један од средишта ове науке. Учења Авицене (Ибн Сина), Разеса (Ал Рази), Абулкасиса (Ал Закрави) и других истакнутих лекара помогло је развој прве европске медицинске школе – крајем 11. века у градићу Салерно, јужно од Напуља.

Знајући за то, најпре Свети Сава (Растко Немањић) као ходочасник обилази болнице и преноси у Србију искуства с Истока, уједно и прве лекове. То су биле пилуле начињене од лековитог биља које је добио од султана током боравка у Египту ■

Tertius operuȝ Galeni Tomus.

Hyppocr. Galenus Auicen.

Librorum principis medicorũ Galeni, quos nuper insignes viri feli cissimis tralationibus illustrarunt Tomus, exquisitissima cura re= cognitus: Una cum indice re=

Сеоба Срба, трећа верзија

Трећа верзија слике настала је знатно касније – 1945. године, по наруџбини једног вршачког трговца и може се рећи да је помирење прве две верзије. Извесно је да постоји и четврта верзија, урађена исте године. Збег је враћен, а патријарх више није забринут, већ одлучни вођа. Свитак остаје у рукама владике Исаија, јер садржи не само позив већ и припремљене повластице за Србе, чиме се власт српског патријарха проширује и признаје и над православцима у Угарској и Хрватској ■

Сеоба Срба, Патријаршија

Преправљена верзија започета је 1895, а завршена 1896. године. Димензије слике су 580x380 цм. Данас се чува у Патријаршији Српске Православне Цркве, а претходно је дуго била у Патријаршијском двору у Сремским Карловцима.

Прва верзија настала је по поруџбини патријарха Георгија Бранковића, а поводом обележавања 1000 година Угарске, 1896. године. Слика је требало да буде уметничко сведочанство о присуству Срба у Угарској. У збегу се види забринути патријарх Арсеније (главни свештеник са седом брадом). Ту су ратници, мајке с децом, овце, говеда. Управо због приказа збега (десни део), слика се није свидела патријарху Георгију, који је желео да покаже како Срби у Војводину нису стигли бежећи пред турским зулумом, већ на позив аустријског цара Леополда, као војничка сила и савезник Беча у рату с Османлијама.

Стога Георгије налаже да се слика преправи, што уметник и чини. Настаје војничка верзија. На њој видимо, уместо збега, добро обучену и наоружану војску, а патријарх Арсеније добија лик тадашњег патријарха Георгија. Свештеник с десне стране (владика Исаије Ђаковић, касније митрополит Крушедолски) у руке добија свитак, Леополдов позив за пресељење ■

у Ходошком зборнику, насталом почетком 15. века у неком од манастира јужно од Саве и Дунава.

Необична судбина пратила је овај медицински зборник. У време Велике сеобе под Арсенијем III зборник доспева у Београд, где је неко време у поседу попа Теодора, који га потом предаје Теофану из Хопова, да би рукопис завршио у манастиру Ходош код Арада, задужбини властелинске породице Јакшић. Одатле га почетком 19. века односи Павел Јозеф Шафарик. Рукопис је данас део Шафарикове збирке прашког музеја.

Ходошки зборник састоји се из три дела: физиолошког, терапијског и астролошког. Поглавља која се баве физиологијом потпуно су усаглашена с Хипократовим учењима. Терапијски део зборника садржи 79 рецепата за лечење, који се већим делом ослањају на чувено дело Матеуса Платеаријуса *Liber de simplici medicina* (1161), које је током наредна три века незаменљив приручник западноевропских лекара и апотекара.

Обичаји

Занимљиви су записи о обичајима, лечењу и гатању везани за дуд. Веселин Чајкановић наводи записе Вука Караџића да се у Црној Гори сече за бадњаке, а у околини Ђевђелије од дуда се на Бадњи дан секу „кулидачке" – прутови којима се, идући из куће у кућу, боцка по пепелу да би се призвали покојници. Кулидачка се после тога баци далеко од куће да би се душе умрлих чувале далеко од куће. Значајно је да се ови обичаји с дудом обављају о Бадњем дану.

Још се каже да дуд није добро садити крај куће, јер „ако жила од њега под кућу дође, цела ће кућа изумрети". У околини Ђевђелије врше се дудом и љубавна гатања. Уочи Младенаца девојке међу прутић од дуда преко потока или бразде, да им у сан дође суђеник. На Тодорову суботу хватају се обема рукама за дуд, па чије име тада чују, тај ће им бити младожења.

Дудиње се користе као спољно средство против грознице. Црне дудиње стављају се у кишницу која је ухваћена у тепсији, и то непосредно с неба, а не с крова, што је лек против туберкулозе. Од лишћа белог дуда (уз друге биљке) кува се чај против жутице, а његови плодови, кад су потпуно зрели, помажу код слабе исхране и појачавају излучивање мокраће.

Бели дуд, мурва, мурињка или санг кинеска је биљка која у наше крајеве стиже другим путем, и то не лека ради, већ путем свиле. Али, то је нека друга прича ■

С. Т.

ДОСАДНА И ОПАСНА НАПАСТ

Комарци су освојили целу планету ројећи се чак и око Северног и Јужног пола

Овај заједнички непријатељ целокупног човечанства тежак је од 2 до 2,5 милиграма; сићушан, лети брзином од 1,5 до 2 километра на сат; од места на коме се развио из ларве може да се удаљи и до 100 километара; не живи дуго – највише 65 дана. Из реда је двокрилаца (*Diptera*), с много родова и врста распрострањених на свим географским ширинама и дужинама, а посебно настањује пределе око тропског појаса. Има га све до 3.000 метара надморске висине, а готово 2.500 врста припада потпородици *Culicidae* – правим комарцима.

Тај сићушни инсект дугих ногу толико је мали да често не приметимо кад је слетео на неки део нашег тела и, усним делом, претвореним у рилицу, почео да нам сише крв. Нападају нас искључиво женке, којима је крв потребна за даље размножавање. Мушким примерцима нисмо занимљиви. Они се хране цветним соковима или уопште не једу!

КОМАРЦИ ОПАСНИЈИ ОД ЗМИЈА

Ко би рекао да од убода малог комарца годишње умре 725.000 људи. Ајкула, лав и слон могу само да сањају овај неславни рекорд.

Оснивач „Мајкрософта" Бил Гејтс објавио је на својој интернет страници графички приказ најубојитијих бића на планети и на прво место ставио комарца. Да је „човек човеку вук" доказује друго место Гејтсовог графикона. Оно је припало човеку, чије се жртве пењу на 475.000 годишње. На трећем је змија, која усмрти 50.000 људи годишње, док је на четвртом пас с око 25.000 жртава, углавном од последица беснила. На петом месту нашла се мува це-це, која преноси болест спавања и однесе 10.000 живота за годину дана.

Поређења ради, нилски коњи и крокодили усмрте 500 до 1000 људи за годину дана, лавови и слонови сто, а вукови десет ■

Јаје положи, врсту умножи

Комарац не мора да нас угледа паром својих мрежастих очију да би нас напао. С даљине од 25 до 30 метара непогрешиво осети мирис будуће жртве. Зато и ноћу, само што угасимо светло и легнемо, „комарица" најпре облеће око нас и зуји, а потом нађе најмањи непокривени део тела да би узела своју дневну порцију од око 5 микролитара крви.

Зашто се, по правилу, комарци не уништавају запрашивањем кад преовлађују кишни дани? Ови инсекти тачно знају где да полажу јаја. Или по барама и мочварама или на местима где, урођеним нагоном, осећају да ће се, после падавина, појавити вода. Разлог је једноставан. Из јаја се развијају ларве, које опстају само у влажној околини и зато су обично на површини воде.

Због чега их има свуда у свету? Зато што не праве питање где ће положити јаја. Неке врсте живе у веома загађеним водама, где има много органских материја које се распадају; неке у водама засићеним киселинама и у трулим шупљинама стабала. Неки комарци воле хладовину, други уживају у јаком сунцу. Има их поред обала река и језера, у барама и мочварама, у каналима за наводњавање.

Јаја полажу чак и по барицама насталим у удубљењима која остављају точкови кола или копита животиња. На пример, комарац који преноси вирусе смртоносне жуте грознице, денга, чикунгуња и зика грознице, улеће у кућу и јаја полаже у судове за воду, рецимо вазе за цвеће – често баш у болничким собама оболелих од те опаке болести. Док је крајем 19. века у Њу Орлеансу косила жута грозница, најпогоднија места за размножавање овог комарца биле су управо вазе на гробовима жртава тих истих комараца.

Последње поколење комараца, уочи зиме, мора да се спреми да преживи хладноћу. У области умерене климе женке обично траже скровита ме-

ВОДИЧ ЗА 6 НАЈРАСПРОСТРАЊЕНИЈИХ ВРСТА КОМАРАЦА

CULEX TARSALIS

– Живи изван насељених места у Северној Америци
– Преноси енцефалитис (упала мозга)
– Напада у сумрак и кад падне мрак

CULEX PIPIENS

– Живи у насељеним местима по целом свету
– Преноси вирус грознице Западног Нила и ређе енцефалитис
– Напада у сумрак и кад падне мрак

AEDES AEGYPTI

– Живи углавном у Азији, али однедавно се појављује у Европи, обе Америке и Африци
– Преноси болести: зика, денга грозницу, чикунгуњу (chikungunya), жуту грозницу и енцефалитис
– Напада дању

AEDES ALBOPICTUS

– Живи у тропима Азије; примећен је и у Европи, Америци и Африци
– Преноси болести: зика, денга грозницу, жуту грозницу и енцефалитис
– Напада дању

AEDES VEXANS

– Живи углавном у Европи и Америци, а нађен је и у Северној Африци и деловима Азије
– Преноси болести веома ретко, мада научници сматрају да је способан да пренесе грозницу Западног Нила и енцефалитис
– Напада у сумрак и ноћу

ANOPHELES

– Живи по целом свету осим на Антарктику
– Преноси маларију
– Напада у сумрак и у рану зору

CULEX PIPIENS у ниском старту за напад

ста, а појављују се у пролеће да би положиле јаја. Неке, опет, током јесени полажу јаја на потпуно сувим местима знајући да ће она на пролеће бити под водом. Јаја могу да издрже не само зимску хладноћу већ и дуге месеце суше, па зато људима и јесте тешко да их униште.

Природни непријатељи

На један квадратни дециметар женка положи и по хиљаду јаја. У борби с комарцима најбоље је исушити мочвару, бару или било коју стајаћу воду која им је станиште. Запрашивање инсектицидима такође је (био) један од видова борбе и треба га обавити док су комарци још у стадијуму ларви.

Светска здравствена организација у страху од ширења болести које преносе комарци свим земљама препоручила је да учине све што могу против ових инсеката.

У афричкој држави Буркина Фасо, рецимо, људе спасава биљка слоново уво: наберу довољно лишћа, ставе га у кућу и – нигде ниједног комарца.

Научница Палмира Вентосиља смислила је, боравећи у Перуу, јединствен начин за уништење комараца. Бактерија која живи у земљишту *Bacillus thringiensis israelensis*, нешкодљива је за људе, а прави је убица ларви комараца. Палмира „узгаја" те бактерије у кокосовим орасима, вади их и спушта у воду с ларвама. Пошто се ларве комараца хране алгама, а алге су заражене бактеријом, не може да се развије инсект јер су ларве на време уништене.

Постоје и природни непријатељи комараца. То су рибе из рода *Gambusia affinis*, које живе у свим водама, а омиљена храна су им баш ларве ових досадних инсеката.

Гупика – једини природни непријатељ комарана

Унапред изгубљена битка

Иако има око 2.500 врста комараца, сврставају се у само три рода. Онај с којим се бори највише људи познат је као *Culex pipens*. Ту је затим *Aedes*, коме припада и *Stegomya fasciata*, и ништа мање опасан *Anopheles* – комарац маларичар.

А какве све невоље може да изазове комарац, познато је кроз људску повест. Тридесетих година 20. века један афрички комарац пренет је, ко зна како, у Бразил. У новој околини постао је још опаснији преносилац маларије него у Африци, мада је и Црном континенту већ нанео зло. У Бразилу је, пре него што је откривен и уништен, проузроковао смрт 60.000 људи.

Слична недаћа погодила је Колумбију током Другог светског рата. У једном селу ове јужноамеричке државе изненада се појавила жута грозница. Жариште болести никако није могло да се открије. После обимних истраживања утврђено је да су мајмуни који живе у високим крошњама прашумског дрвећа извор заразе. С једног на другог мајмуна болест је преносио комарац *Haemagogus*, који је такође настањивао крошње, а размножавао се у води што се задржала на лишћу дрвећа. Како је зараза пренета на људе? Преко дрвосеча који су обарали то високо дрвеће пуно комараца.

Зараза је сузбијена, невоље су остале. Како сећи шуме, а не изазвати нову епидемију жуте грознице? Да ли је најбоља борба против комараца обимно запрашивање? И то је само привремена мера која може да шкоди другим, корисним инсектима и животињама које се тим инсектима хране. Шта да се ради? Која год мера да се предузме, комарци неће бити трајно уништени. Треба се, очигледно, навићи на живот с овим напасницима ■

В. С.

КОРИСНО ЈЕ ЗНАТИ

– Неке течности и креме које наносимо на тело да бисмо одбили комарце праве се од лишћа и корена цитронеле (лимунове траве). Одбојно дејство имају и сок лимуна или наранџе.

– На летњим врућинама то јесте тешко, али – носите кошуље дугачких рукава, а уместо бермуда – панталоне.

– Избегавајте одећу тамних боја, а водите рачуна и о томе да комарце више привлаче жута, наранџаста и светлозелена него плава, ружичаста или смеђа.

– Пошто крвопије привлачи мирис, немојте стављати јаке парфеме, креме или друга козметичка средства.

– И на нашем тржишту постоје справе за борбу против комараца, али ако вам ништа од тога није доступно, латите се обичне лепезе или новина – машите њима и комарци неће успети да вам се приближе, бар док сте будни. Наравно, најбоље је да на прозоре ставите мрежу или да у близини држите укључен вентилатор.

– Ако вас је комарац ипак ујео, не наносите алкохол на угриз. Оток ћете најбоље ублажити млаком водом и сапуном или разблаженим сирћетом. Помаже и сода бикарбона растворена у води ■

Мирко Ковач

О АЛКОХОЛУ И КЊИЖЕВНОСТИ

У тексту једног од најзначајнијих писаца на простору бивше Југославије, Мирка Ковача (1938–2013), исписана је кратка повест везе књижевности и алкохола. Задивљујућ је Ковачев списак познатих љубитеља алкохола: Ф. С. Фицџералд, Едгар Алан По, Е. Т. А. Хофман, Џек Лондон, Фокнер, Хемингвеј, Малколм Лаури... Мирко није пио, иако је живот провео у боемским друштвима, па су на том списку и Борислав Пекић, Тин Ујевић, Данило Киш, који је пио штимунга ради, али и Крлежа, који је пио „с мјером".

Велика су књижевна имена ушла у легенду по пијанчевању; та је легенда постала неодвојива од њихова дјела. Напијало се у свим епохама и ваљда још од прве писане ријечи. Писци су цугали из гušта или позе, ради окрјепе душе, у славу боеме, слиједећи књижевну традицију пића, опонашајући једни друге, из очаја или овисности, лијечећи љубавне јаде или какве друге бољке, из бунта и страха од смрти, у бијегу од самоће или у јаду емиграције.

Цугало се из тко зна којих све разлога, мистичних, душевних, самоубилачких, породичних, сексуалних. Или, да би се слободом таквог избора саблазнило буржуја. Да би се потиснуо осјећај кривње, стварне или фиктивне; осјећај гријеха према вољеним особама. Да би се плакало и сјећало, да би се „зидале куле у зраку". Да би се заборавило. Али сваки је од тих цугароша настојао дефинирати барем двије ствари: зашто пише и зашто пије. На оба питања остало је много протурјечних одговора.

Ернст Теодор Вилхелм Хофман (лево) био је свестран уметник – књижевник, композитор, музички критичар, сликар и карикатуриста

Мирко Ковач је, по сопственом признању, (био) црногорски, српски и хрватски књижевник; писац је више романа, збирки приповедака, есеја, телевизијских драма и филмских сценарија; добитник је наших и европских угледних награда

Пили су и религиозни пјесници и мистици, увјерени да се вином слави Божја љубав. Крух је тијело, вино као крв је душа. Напијање је умакање круха у вино, сједињење (conjunctio); о томе јединству Јунг је натукнуо у својој алкемији. И сам Јунг је посезао за чашом. Писао је у успоменама да вино потиче визије и предвиђање будућих догађаја. Пити значи судјеловати у мисном обреду избављења душе. Крух намочен вином св. Амброзија називао је медикаментом.

Колико сам пута чуо винопије како након прве чаше с уфањем и олакшањем изговарају да је сваки гутљај

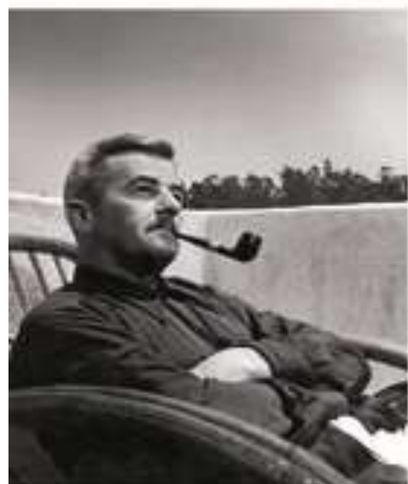

Ернест Хемингвеј (у средини) на Куби, где је боемски живео педесетих година пре комунистичке револуције

лијек за душу, мелем на убоје и ране живота. Пијем, јер ме боли душа. У похвалама вину рабе се појмови као што су причест, крв Исусова, мисно вино. „Вином се утољује жеђ за вином", тако звучи један стих религиозног енглеског пјесника Р. С. Томаса, који је био жупник и поторна пијаница. Веле да је ушао у легенду по бљувању прије него би започео редовничке дужности у великим сеоским жупама.

Наш је Матош тврдио да таленти ничу у крајевима богатим виновом лозом. Краљ боема Тин Ујевић сматрао је пиће слободом и маштао о малим фонтанама вина, о виноскоцима умјесто водоскока. Он вели: „Вино развезује језик, дарива блиставе говорничке

„Не постоји лош виски", написао је Вилијам Фокнер једном приликом

теме, ствара рјечитост. У вину је света искра. Вино и надахнуће, то је један појам; рјечитост, дух и поезија излазе из вина." Тај пјеснички геније знао је рећи да је поезија изашла из боце, као што су љубави и страсти изашле из бачава и винских подрума. Тин је рекао: „Ми смо кроз нараштаје умирали с чашом у руци."

Али писци су и другдје умирали отровани алкохолом и углавном млади. Амерички писац Ф. С. Фицџералд умро је од посљедица пића у четрдесет четвртој години. Славни Едгар Алан По, са супер комбинацијом наркотика и алкохола, умро је у четрдесетој. Њемачки писац, најпознатија испичутура свога времена, Е. Т. А. Хофман умро је у четрдесет шестој години. Славни Џек Лондон, који је писао о алкохолном безнађу, умро је са четрдесет година. И Константин Галчињски, особујна пјесничка појава у пољској књижевности, умро је млад. Чеслав Милош писао је о својим кафанским лудостима, о лијечењу у санаторијуму за алкохоличаре. У једном санаторијуму, вели Милош, тако се наместиную да је успио напијати и љекаре и пацијенте, па су приређивали бициклистичке трке по болничким ходницима.

Дугачка је листа пијаних писаца, а прича често трагична. Трагично је завршио и велики писац Малком Лаури, пијаничина која заузима највише мјесто на љествици писаца-алкохоличара, аутор чувеног романа „Испод вулкана", за који је француски теоретичар књижевности Морис Бланшо рекао да је „пијана Божанствена комедија" нашега времена.

У студији о писцу, Клариса Франсион вели да је Лаури био виталан, енергичан, изузетне физичке снаге, радан, способан за аскезу – све то на једној страни, а на другој особа у власти демона, манијак који се „њеше на рубу провалије", бруха од које се стрепило на јавним мјестима. Пити или не пити, то је питање које је опсједало и раздирало несретнога Лаурија. Када га је пријатељ затворио у свој стан у Њујорку да би довршио рукопис једне своје књиге, сакрио је све залихе пића, а када је дошао у посјет, затекао је расположеног Малкома који је рекао:

најљепши је призор човјекова постојања."

У роману „Испод вулкана", по којему је славни Џон Хјустон снимио филм 1984. године (играју Албер Фини и Жаклин Бисе), потекле су најбоље странице икада написане о алкохоличару, маестрално нијансиране у лику Џофрија Фирмина. Хајде, барем нека вајда од ауторова бјесомучног напијања.

Данило Киш је волио рећи да је за мамурлук најдјелотворнији лијек самоубојство. Тај лијек изабрао је и Малколм Лаури; убио се алкохолом и јаком дозом барбитурата. На његову зараслу гробу у мјесту Рип, у јужној Енглеској, стоји епитаф који је сам срочио, вјеројатно у пијану стању. Између осталог пише:

„Ноћобдија он је био и увијек много пио / у табули (у бедаку) док је био, час га смртни походио."

„Никад нисам писао под утицајем алкохола или мамуран. Два-три експеримента с алкохолом показала су се апсолутно ништавним, и убрзо сам схватио да се писање и опијање морају раздвојити јасном и широком границом, поготову кад је реч о прози. Моја једина дрога биле су и остале моје фобије, моје опсесије." (Данило Киш, 1986)

„Попио сам ти сву колоњску воду."

Даглас Деј написао је кратку биографију тога великог писца у којој на једном мјесту вели да је Лаури био „толико натопљен алкохолом, да се то више није могло исциједити ни исцијелити". Пио је у огромним количинама. Умио је за трен ока, надушак, искапити боцу било каквог пића. Свога психијатра увјеравао је да није стога што је плагијатор у књижевности и што има мали пенис. Једном је рекао: „Стајати пијан уз шанк,

Фокнер је умро од клонулости срца, како је службено приопћено, а легенда каже да је тога 6. јула 1962. године био трештен-пијан и да је пао с коња. Његова је омиљена изрека била:

„Добар бурбон лијечи све боли."

Хемингвеј је почино самоубојство на врхунцу славе; имао је 63 године. Устријелио се ловачком пушком. Покрај њега биле су двије празне боце вискија и једна тек начета боца џина. Посљедњих

година свога живота није се тријезнио. У књизи успомена „Покретни празник" Хемингвеј је шармантно писао о шанковима у париским бистроима. Има ондје згодан детаљ како му је досађивао Џејмс Џојс и сваки пут се олешио од пића, па је „пијану ирску мрцину" често морао носити на леђима. Та згода прикључује још једног пијанца у ову едицију славних.

Цијела је повијест књижевности једна бескрајна точионица. Точило се ондје пића и духа, а да се то двоје није узајамно потирало. Дакле, у тој пивници локало се и лочући сатирало до „растројства свих чула", „славним глупаном", а његову гласовиту књигу „лажним ремек-дјелом" и „бљутавим тијестом".

Бодлер је тврдио да може чути говор вина, јер оно збори душом. Оно обавјештава онога тко га узима да ће можда у желуцу направити дармар, али кад се попне у мозак, ту ће извести најљепшу игру. „Из нашег сједињења родит ће се поезија", пјева вино тајанственим језиком. Бодлер жали оне који ту пјесму никад нису чули. Само вино „свакодневно понавља своја доброчинства", све остало је пријетворно. Онда се нађу идиоти и осуђују човјека који „пијући вино испија генијалност".

У СЛАВУ БАХУСА

У теорији књижевности постоји појам анакреонтских песама, које су или писање под дејством алкохола или говоре у славу уживања, углавном, у вину. Име су добиле по **Анакреонту**, старогрчком песнику познатом по песмама написаним под дејством алкохола. Знатан број наших песника, почев од Ђуре Јакшића, Војислава Илића, Матоша... па да не набрајамо, писали су ове песме ■

Тин Ујевић је био познат као велики боем и човек којег добро расположење ретко напушта

како је Артур Рембо најрадије дефинирао пјесништво. Он је проповиједао пијанчевања као стимуланс за улазак у мистично, у „дијалог са сјенама". Од пића је начинио филозофију и властиту поетику. Тин Ујевић дивио се Рембоу понајвише стога што је рано „забаталио писање" и посветио се шверцању оружја и дроге. И Матош је такођер био фасциниран Рембоовим животом, који је био „поетичнији од поезије". Да, боема фасцинира. Онда није чудо што је Тин рекао:

„Пијем да би ми се људи дивили."

Како је само Бодлера расрдио Брија-Саварен, који је у својој „Филозофији укуса" написао о вину само то да се прави од плода винове лозе, а ни ријечи о његовим чаробним својствима, о томе „интелектуалном злату". Бодлер га је исмијао и назвао

Ако кадгод пијем, онда најрадије пијем црно вино. Гушта ми блатина из подрума обитељи Бунтић, виногорје мостарског краја. И Крлежа је радо пио блатину, али с мјером. Једном смо, негдје средином седамдесетих, Данило Киш, Предраг Матвејевић и ја, били с њим на ручку у Шумском двору у Загребу. Како нам је био домаћин, наручио је блатину, унаточ Кишову инзистирању да пијемо неко словенско вино.

„Кај ти знаш о винима, пијаницо", рекао је на онај свој симпатично осорни начин, заправо врло њежно, јер му је Киш био посебице драг.

С Кишом сам пријатељевао неких тридесетак година, али он није био пијаница. Истина, знао се и те како напољати, без уживања у пићу. Пио је само у друштву, штимунга ради, „тек да би се неприлагодљив прилагодио", како је сам знао рећи. Покаткад је правио скандале али је углавном био весео; пјевао је, свирао гитару, удварао се женама и шармирао. Мој други блиски пријатељ, Борислав Пекић, велики прозни писац, пио је као смук. Унаточ крхку здрављу, таманио је жестока пића с чудесном издржљивошћу. Могао је пити неколико дана за редом, без јела и спавања. У пијанству га је красила луцидност и изузетни смисао за хумор. У Сарајеву, негдје 1966. године, носио сам га мртвог пијаног од бара хотела „Европа" до „Централа". И док сам га вукао онако дугачког, промрмљао је смијући се:

„Сада је на твојим леђима терет српске књижевности!"

„Само хуље пију млеко", тако је говорио велики винопија Шарл Бодлер ■

(Овај текст је објављен 3. 11. 2001. године у сплитском недјељнику Feral Tribune, чији је стални сарадник био Мирко Ковач. „Забавник" га је преузео с портала Арт Монтенегро.)

Борислав Пекић, Ненад Грујичић и дунавски тамбураши

ОВО МОЖДА ИСТЕ ЗНАЛИ

ПЕСАК ПРОГУТАО НЕМАЧКИ ГРАД

У време стварања колонијалног царства режим из Берлина присвојио је комад афричког југозапада. То парче плена створило је један од најбогатијих градова на свету.

Добродошли у престоницу најкрутијег камења

Ако бисте пре сто година некога питали где да поједете кобасице уз пржени кисели купус усред Намибије, афричке земље која носи име по пространој пустињи, можда би вас упутио у Колманскоп. Или Колманскупе, како су га звали Немци – његови оснивачи. Некад се јака немачка храна лако могла наћи у више ресторана у овом граду. Али данас, у граду духова има је само још у туристичком центру.

Кад је ово место настало, почетком 20. века, било је тек једна железничка станица која је повезивала луку Лидериц са залеђем колоније. У већини места кроз која је пролазила железничка пруга је била једини извор посла: требало ју је редовно чистити од наноса песка пустиње Намиб. Месни управник железнице био је Аугуст Штаух, заљубљеник у минерале. Он је својим подређенима наредио да обрате пажњу док раде и донесу му сваки занимљив каменчак који угледају.

Једног дана 1908. године, док је чистио пругу у Колманскопу, радник Захаријас Левала нашао је на каменчиће који се пресијавају. Отишао је до оближње станице Грасплац и један дао шефу. Штаух га је вероватно потапшао по рамену и брзо испратио из свог уреда. Помисливши да му је у шаци можда дијамант, брзо је позвао свог пријатеља Зенкеа Нисена. Чим су потврдили своје сумње, ћутке су резервисали 75 квадратних метара земље у Колманскопу.

Али, добре вести је тешко сакрити. Област је била изузетно богата дијамантима. Немачка је прогласила већи део области забрањеним за слободан улазак, што је нарочито

С довољно времена, песак пере темељније него вода

Усамљени међу динама

важило за староседеоце. У међувремену, Колманскоп је постао прави град, мали али богат и изузетно развијен. С мање од 500 становника, до 1911. године у граду је зујала струја, а улице су красиле немачке виле, школа, библиотека, болница (с тек другим рендгенским апаратом у целој Африци), позориште, плесна дворана, базен са сланом водом, куглана, казино, чак и фабрика леда. У то још треба урачунати фабрике за прераду песка и тражење дијаманата.

До почетка Првог светског рата Немачка је извукла тону дијаманата из Колманскопа. Али тад је производња такорећи заустављена. Већ 1915. године британске и јужноафричке трупе одузимају колонију Немачкој. До 1928. године залихе дијаманата у Колманскопу почеле су да пресушују, а откривени су нови извори. Последњи мештани виђени су у граду 1956. године, а брзо после њих у куће и дворане уселио се песак Намиба.

Да ли гуштери маре за стари сјај града?

Колманскоп је око три деценије био препуштен пустињи, све док није опет заживео Лидериц. Тад су се присетили старог сјајног града. Право васкрснуће града духова почело је тек почетком овог века, кад су туристи почели да га обилазе. Милиони зрнаца песка скинули су површни сјај с раскошних фасада у граду који је почетком 20. века био један од најбогатијих у Африци, али и у остатку света.

Драго камење извађено је по великој цени у људским животима. Немачка држава недавно је признала нечовечне злочине које је Други рајх починио у колонији Немачка југозападна Африка (1884–1915). Охолост колонијалне управе, забране кретања, одузимање земље и стоке изазивали су побуне међу староседеоцима.

Те побуне гушене су на најстрашније начине, а ни мирно становништво није очекивало боље. Одштета коју је Немачка обећала Намибији свакако ће користити земљи која је остала заборављена као и пре Берлинске конференције (1884) и остала протекторат Јужне Африке до пораза апартхејда (1990).

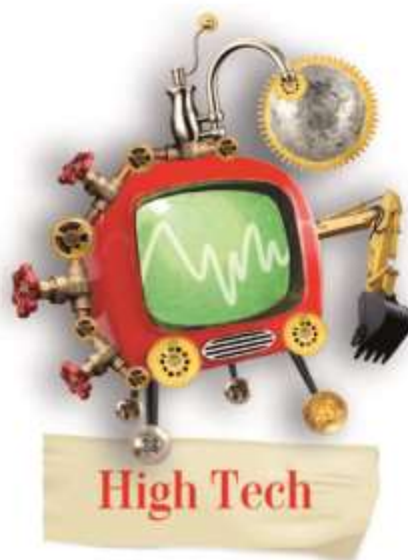
Овај град духова данас је једно од најпосећенијих места у Намибији. Туристи могу да замисле Колманскоп у боји већ кад се врате у Лидериц – иако је то у прошлости био скромнији град. Неки страхују да Колманскоп може да нестане под наносима песка до средине столећа. Упркос раду на заштити и обнови камених здања, ветрови с Атлантика стално подижу песак Намиба, који неумољиво дроби сваки други камен ■

У. Рајчевић

Пустиња у гостима

НА ПУЧИНИ

...њихала се електрична струја.

Проналажење нових обновљивих извора енергије сваким даном је све важније. Научници грозничаво траже одржива решења за „оправку" климе која би могла да задовоље растуће енергетске потребе човечанства, а истовремено и новчане потребе индустријалаца и трговаца. Два потпуно обновљива природна извора која се у данашње време користе за производњу електричне енергије јесу Сунце и ветар. Ипак, често се заборавља да је енергија из океана много постојанији извор – не зависи од Земљине ротације, нити од премештања поља ниског и високог ваздушног притиска.

Вода покрива више од две трећине Земљине површине и природно се креће и дању и ноћу, без предаха. Главни извор енергије океана јесу његови таласи. Њихова снага и учесталост могу да се мењају, али вода никад није потпуно мирна.

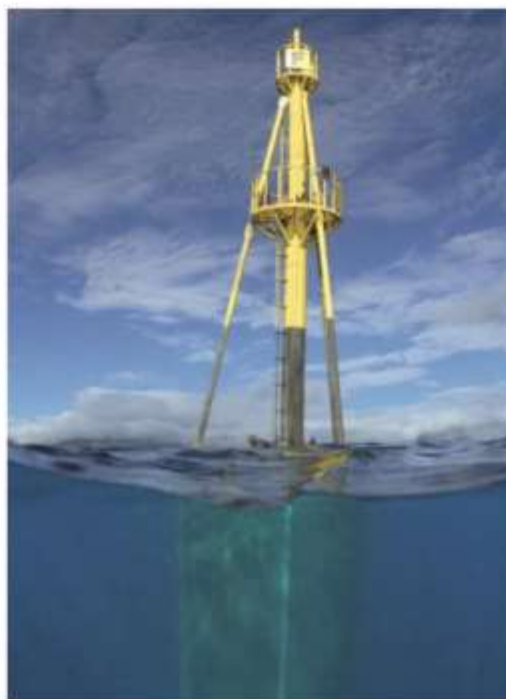
На који начин можемо да створимо електричну енергију из тог таласног кретања воде? Уређаји за претварање енергије таласа у ону електричну разликују се по изгледу. Наиме, неки су прилично мали, али потребну количину енергије производе захваљујући удруженом раду на огромним фармама на којима плутају по површини океана. Мноштво ових уређаја смештених у пловке њише се горе-доле по таласима, при чему се енергија која ствара то њихово кретање претвара у електричну помоћу магнетне индукције.

Постоје и другачији уређаји у облику плоча на покретним шаркама које се у потпуности урањају у воду. С обзиром на то да имају велику површину – попут неког једра за хватање таласа – кретање воде почиње да их њише напред-назад, попут клатна, нагињући уређаје у једном, а потом у другом смеру. Најважнији део ових уређаја јесте хидраулични цилиндар који, захваљујући покретима плоча, почиње да пумпа течност под високим притиском кроз мотор. Рад хидрауличних мотора пак покреће електричне генераторе који производе струју.

Има још занимљивих решења. Такав је, на пример, уређај који хвата воду с врха таласа и, користећи гравитациону силу, пресипа је наниже кроз турбину која производи струју. Ту су и уређаји који наликују онима из хибридних возила, направљени тако да упијају ударну механичку снагу таласа и претварају је у електричну енергију...

Море је непрегледно, као и начини да се из њега добије енергија ■

С. Н.

Ова плутача за скупљање енергије таласа постављена је крај обале залива Канеохе на Хавајском острву Оаху, а струјом напаја Хонолулу.

Кабловска веза
Кабл повезује плутачу с морским дном. Док се пловак креће горе--доле ношен водом, и кабл се растеже и помера.

Сидро
Уређај је безбедно причвршћен за морско дно, тако да производи струју чак и током олуја.

ЖЕТВА ТАЛАСА

Технологија која производи струју на мору помоћу електромагнетне индукције

ПЛАВОГ МОРА...

Путовање до обале
Струја се од генератора до копна преноси кабловима постављеним испод морског дна.

Светионик
Светло на врху сваког пловка упозорава чамце да заобиђу фарму, спречавајући тако штету и повреде.

Намотаји жице
Жица је намотана око магнета и причвршћена за генератор и пловак. Пловак ствара непрекидно кретање магнета кроз завојницу, стварајући струју.

Покрет магнета
У средишту генератора налази се магнет причвршћен за дно, захваљујући чему се креће релативно у односу на пловак.

НАЈВЕЋА СВЕТСКА ФАРМА ТАЛАСА

„Аквамарин пауер" је шкотско предузеће за поморско инжењерство које би ускоро требало да изгради највећу фарму за скупљање енергије таласа на свету. Пошто добије одобрење шкотске владе и тамошњег савета за очување природе, фарму ће поставити на приобаље острва Луис. Обезбеђиваће струјом око 30.000 домова.

Између 40 и 50 уређаја за производњу енергије „Ојстер" инжењери ће закачити за морско дно, на дубини од најмање 10 до 12 метара. Ове машине производе електричну енергију померањем усправне плоче. Како се таласи померају водоравно, потискују и плоче, због чега оне почињу да се крећу напред-назад. То кретање уграђени генератор претвара у електричну енергију ■

Део уређаја „Ојстер" предузећа „Аквамарин пауер": жути врх је покретан око шарки причвршћених на базу у којој је генератор.

Боје за вечност

Шта је енкаустика?
ИЛИЈА
Батајница

Енкаустика је сликарска техника која припада далекој прошлости. Покушаји да се обнови у нашем времену нису дали очекиване резултате. Време њене појаве, широке употребе и гашења обухвата раздобље од 4. века п. н. е. до 6. века.
Сликари који су се служили овом техником мешали су боје с пчелињим воском у течном стању. Ову смесу су потом алатом отпорним на топлоту наносили на зид или дрвену плочу. Тако урађена слика веома је трајна и има богат колорит.
Најчувеније слике урађене енкаустиком нађене су у Ел Фајуму у Египту и припадају римско-египатској уметности. Хришћанство је прихватило ову технику па су неке од најстаријих икона урађене баш њоме ■

Најчувеније слике нађене су у Египту

Џеки је мало нервозан

Зашто мој пас воли да лиже стакло?
МИЊА, Шид

Већина власника паса примети ову необичну појаву у аутомобилу, па ветеринари и биолози помишљају да је то само знак благе нервозе. Сваки пас, нарочито млађи, може мало да се збуни током вожње. Наиме, то је затворен простор у ком обично не борави, са сликама које брзо пролазе, буком мотора и осталог саобраћаја, мирисима који допиру кроз одшкринут прозор.
Многи пси не могу да одрже осећај равнотеже у возилу у покрету, што погоршава њихово искуство. Кад пас претерано лиже и грицка своје крзно, то се описује као понашање у ком се нервоза „измешта", што је појам пренет из људске психологије. Таквим понашањем пас покушава да се примири. Могуће је да зато лиже стакло.
Ове животиње не препознају свој одраз као себе, те би пре разлог могао да буде што је стакло глатко и хладно (мада је ово пука претпоставка).
Ако лиже прозоре или стаклена врата у кући, још један могући узрок јесте досада. Више игре и пажње то би решило, али ако је понашање учестало, треба се посаветовати с ветеринаром ■

Више је разлога због којих пси воле да лижу стакло

Небеска змија

Молим вас да ми одговорите које је највеће сазвежђе на небу.
СТАНИСЛАВА
Суботица

Танко и веома дугачко сазвежђе које заузима највећу површину на небу зове се Хидра (Водена змија). Иако захвата велики простор, није га лако уочити, будући да га чине звезде слабог сјаја.
С друге стране, Јужни крст, најмање сазвежђе, светло је и лако може да се нађе. Налази се у густом звезданом појасу Млечног пута и погодно је да се од њега крене у истраживање јужног неба. Ту има тако много звезда да оне, када гледамо у диск наше галаксије, чине реку млечне светлости преко неба ■

Несагледива река млечне светлости

Беба тешка неколико тона

Која животиња на свет доноси највеће младунце?
ДУШАН, Јагодина

Највеће и најтеже младунце у животињском свету рађају китови. Кад се роди, младунче је дугачко готово као половина његове мајке. Забележено је да женка уљешуре, дугачка око 10 метара, на свет доноси младунче које од главе до репа има 4,5 метара. Младунче плавог кита, чија дужина досеже и 25 метара, још је дуже и крупније. Рађа се дугачко око 7,5 метара и тешко 7,5 тона.
Оволика дужина и тежина новорођенчади – објашњавају природњаци – могућа је само због воде у којој китови живе и која подржава тежину ембриона у развоју. Ниједан копнени сисар не би могао да носи толики ембрион ■

Највећи и кад се роде – кит и његов младунац

Опасна лепота тропских шума

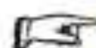
Топлота и опасност

Зашто најотровније биљке и животиње живе у најтоплијим областима планете?
ЈОВАНА, Београд

Између 50 и 90 одсто свих живих бића живи у тропским шумама због присуства велике количине Сунчеве светлости и велике влажности, која је последица тропских киша. Вода је неопходна за живот на Земљи, а Сунчева светлост је главни извор енергије за сваку заједницу живих бића. Али, температура је од кључног значаја и за отрове. Да би отров био употребљив, мора брзо да делује. Брзина хемијске реакције удвостручује се за сваких 10 степени Целзијуса, за које се температура повиси.
Ако тело жртве има температуру усклађену с околном, то значи да би је отров усмртио четири пута спорије на температури од 10 него на 30 степени Целзијуса ■

Бразде на језику

Зашто неки људи имају „пукотине" на језику?
ВУК из Александровца

Одговор је једноставан: не знамо. Лекари и зубари досад нису утврдили због чега се код појављују фисуре на језику. Обично нису веома дубоке и настају при средини и врху језика. Јасно је само да су то поремећаји у расту папила, које покривају његову површину.
У ретком броју случајева повезани су с болестима које се већ испољавају на друге начине (на пример, с једним тежим обликом псоријазе, болести коже).
Пукотине су безболне, нису заразне и не могу да се погоршају нити побољшају променом исхране или других навика. Нису општа појава – процењује се да их има између 5 и 20 одсто људи. Често се јављају још у детињству. Једино што здравствени стручњаци саветују јесте пажљивија хигијена усне дупље. Поред редовног прања зуба, треба и једном дневно орибати језик четкицом или стругалицом за језик. У удубљењима могу да се задрже честице хране, бактерије и гљивице. Но, највећа невоља је лош задах ■

Још нерешена загонетка за лекаре

Исмевање лудости

Молим вас да ми одговорите каква је то менипска сатира.
МИЛЕНА, Београд

Менипска сатира добила је име по свом творцу Менипу, који је живео у првој половини 3. века пре наше ере. Он је био роб из Синопе, на Црном мору, који је сам себе откупио

Франсоа Мари Аруе Волтер

РЕШЕЊА

1. МОТОЦИКЛИСТИ
Бржи мотоциклиста вози брзином од 900 м/мин, а спорији 720 м/мин ■

2. ТРГОВАЦ КАФОМ
Прве врсте 20 килограма, и друге врсте 80 килограма ■

3. НАСЛЕДСТВО
Укупно је било 540 дуката ■

4. БОЉА ТЕХНОЛОГИЈА
Нека је x број сати који фабрика троши после побољшања технологије. Тада је $30x = 24(x + 1)$, те је $x =$ 4 сата ■

5. ДУЖНИЦИ
Први је имао 4/27, а други 1/9 долара ■

Франсоа Рабле

сам себе откупио и прешао у Тебу, где је студирао и постао филозоф. У мешавини прозе и поезије Менип је исмевао људске лудости, не штедећи ни филозофе. Њега су подржавали римски писци Варон и Петроније и грчки списатељ Лукијан. Настављачи ове врсте сатире касније су били Франсоа Рабле (писац „Гаргантуе и Пантагруела"), Волтер (писац „Кандида") и многи други ■

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

79

ПОЛИТИКИН забавник / главни и одговорни уредник Зефирино Граси. - Ћир. изд. - Год. 1, бр. 1 (28. фебруар 1939)-год. 3, бр. 220 (4. април 1941);год. 14, бр. 1 (5. јануар 1952)- . - Београд : Политика Магазини, 1939-1941;1952- (Београд : Политика АД). - 30 cm

Недељно
ISSN 0032-339X = Политикин забавник (Ћирилично изд.)
COBISS.SR-ID 16193794

РЕШЕЊА

ДОМИНО УКРШТЕНИЦА
Ан пасан, сплавар, лер, криптограми, Евита, Шорт, алов, Нево, Еак, Ким, ра, Драган Николић, л, Ентони, дописати, Лин, тотален, зет, оцило, Итат, виме, наканити, имамат ■

ИСПУЊАЉКА
Ђеврек, кроасан (Мађарска, говедари, иноватор, задругар, напетост, Пакистан) ■

КОЊИЋЕВ СКОК
Ко купује што му не треба, продаваће и оно што му треба ■

УКРШТЕНИЦА ЗА СТРПЉИВЕ
Сара Мајлс, уварак, ае, вабити, нк, Ирак, рагу, Лир, маг, т, и, бар, Аки, Дејан Станковић, апаратура, нар, Мичам, каста, кр, Атакама, такт, у, сет, Линда Еванс, ктитор, ослонци ■

СПИРАЛНА ИСПУЊАЉКА
Џакарта, Тел Авив (Џон Војт, „Тврђава", абразив, водник, карате, Елиот, „Тутси", ирис, скул, лер, ров, ВА, аа) ■

КРИПТОГРАМ
Маслина (узима се слово између два иста слова) ■

ИМПРЕСУМ (латински IMPRESSUM), штампана ствар по закону обавезно означавање имена издавача и уредника одговорних за садржину

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК
број 3623

YU ISSN 0032-339X
Први број „Политикиног Забавника" изашао је 28. фебруара 1939. године

Издаје и штампа ПОЛИТИКА АД
Цетињска 1, 11001 Београд

За издавача
Зоран Мошорински
генерални директор

Главни и одговорни уредник
Зефирино Граси

Заменик главног и одговорног уредника
Петар Милатовић

Ликовно-графички уредник
Тања Милатовић

Редакција Немања Баћковић, Мила Бјековић, Бранислав Вукомановић, Сања Лазић, Зорица Милошевић, Невена Мрђеновић, Срђан Николић, Предраг Петровић, Јелена Попадић, Урош Рајчевић, Весна Ракић (документација и web), Кристина Стаменковић

Секретаријат Редакција Нина Раденковић, *Цетињска 1/II*, 11001 Београд

Секретаријат 330-1452
Техничка редакција 330-1454
Претплата 330-1638; 330-1640; 330-1633
Огласни сектор 330-1567
Телефакс 011/337-3319

Рукописи, фотографије и цртежи се не враћају.
Редакција не одговара за садржај огласа.

ПРЕТПЛАТА ЗА НАШУ ЗЕМЉУ:
1 месец (4 броја) 540,00 дин.
3 месеца (12 бројева) 1.620,00 дин.
6 месеци (26 бројева) 3.510,00 дин.
12 месеци (52 броја) 7.020,00 дин.
Текући рачун код Комерцијалне банке АД Београд: 205-16454-02
Претплату слати уз обавезну назнаку: *ПРЕТПЛАТА НА ЛИСТ „ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК".*

ПРЕТПЛАТА ЗА ИНОСТРАНСТВО:
Полугодишња/возом: 155 EUR или противвредност осталих валута. *Полугодишња/авионом:* I група – Европа: 165 EUR, II група – Азија – Африка: 172 EUR, III група – Америка – Аустралија: 178 EUR или противвредност осталих валута.

ДЕВИЗНЕ УПЛАТЕ У EUR
(или противвредност осталих валута)
за иностранство вршити преко:

I CORRESPONDENT BANK
SWIFT - BIC: DEUTDEFF
Name: DEUTSCHE BANK AG
City, Country: FRANKFURT AM MAIN GERMANY

II BENEFICIARY'S BANK
SWIFT - BIC: KOBBRSBG
Name: KOMERCIJALNA BANKA AD BEOGRAD
Street: SVETOG SAVE 14
City, Country: BEOGRAD REPUBLIC OF SERBIA

III BENEFICIARY
IBAN/ Account Number: RS35205007010034051636
Name: POLITIKA AD - ZA NOVINSKO-IZDAVAČKU I GRAFIČKU DELATNOST
Street: CETINJSKA 1
City, Country: 11000 BEOGRAD REPUBLIC OF SERBIA

Код уплате обавезно навести:
Претплата на лист Забавник
Копију уплате и адресу послати на:
ПОЛИТИКА АД, Претплата, Цетињска 1, Београд, Србија, на имејл: pretplata@politika-ad.com или на факс: +381 11 3373-260, +381 11 330 16 40.
Интернет адреса: www.politikin-zabavnik.rs
Е. пошта: politikin.zabavnik@politika-ad.com
https://www.facebook.com/Politikin-Zabavnik-15481474654/

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Поздрав из Пегиз Коува из провинције Нова Шкотска у Канади од **МИЛАНЕ** и **МАКСИМА ВУКАШИНОВИЋА** (у носиљци) за све читаоце „Забавника”.

Драги Забавниче,
Једна од мојих слика од пре неколико година није објављена. У складу са слоганом рубрике да ће „све, засигурно, бити објављене”, а са могућношћу да је негде затурена, шаљем је поново.
„Забавник”испред тврђаве, с погледом на Белинцону у Швајцарској.
ДАВОР ВЛАДИМИРОВ

Срдачан поздрав свим читаоцима Забавника са сунчаног Крита из градића Свети Никола.
ЛАЗАР ТРТИЋ

Поздрав са острва Евија од **ХЕЛЕНЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ**

Велики поздрав из Будимпеште подно Парламента :)
ЈОВАНА КАПЛАНОВИЋ

БИЛО КУДА, СА ЗАБАВНИКОМ СВУДА!
Невероватна је привржeност наших читалаца свом листу! За ову рубрику дневно нам стиже на десетине прилога и немогуће их је све одједном објавити, али ће сви, засигурно, бити објављени. Само стрпљења и „Забавник” под мишку. Привржeност је двосмерна улица.
Слике слати на адресу politikin.zabavnik@politika-ad.com ■

Рекли су ...

о вину

ВИНО НЕ ДАЈЕ ЉУДИМА НИШТА НОВО. ОНО САМО ПОКРЕЋЕ ОНО ШТО ЈЕ У ЧОВЕКУ УСПАВАНО.
Семјуел Џонсон
(1709–1784)
амерички државник и научник

У ВИНУ ЈЕ ИСТИНА, У ВОДИ ЗДРАВЉЕ.
латинска пословица

СВАКО ВИНО ВАЉА ПРОБАТИ, НЕКА САМО ПИЈУЦКАТИ, А НЕКА ТРЕБА ПОПИТИ ДО КРАЈА.
Пауло Коељо
(1947)
бразилски писац

УЈУТРУ ЈЕ ВИНО ОЛОВО, У ПОДНЕ СРЕБРО, А УВЕЧЕ ЗЛАТО.
италијанска пословица

А ИЗ ГРОЖЂА РУЈНО ТЕЧЕ ВИНО, / КО ГА ПИЈЕ, ДА СЕ НЕ ОПИЈЕ, / А КО ЉУБИ, ДА СЕ НЕ УБИЈЕ.
Лаза Костић
(1841–1910)
наш књижевник

НЕКОЛИКО ЧАША ВИНА СКЛОПИ СТОТИНУ ПОСЛОВА.
кинеска пословица

ДАН БЕЗ ВИНА ЈЕ ДАН БЕЗ СУНЦА.
француска пословица

ВИНОГРАД ТРАЖИ СЛУГУ, А ВИНО ГОСПОДАРА.
наша народна пословица

ВИНО ЈЕ ВЕЧАН ДОКАЗ ДА НАС БОГ ВОЛИ И ДА ЖЕЛИ ДА НАС ВИДИ СРЕЋНЕ.
Бенџамин Френклин
(1706–1790)
амерички научник

ВИНО ЗА МЕНЕ НЕ БЕШЕ КО ЗА НИШТАРИЈУ ДРУГУ, / ПОХЛЕПНА НАВИКА СЕБЕ ДА УНИШТАВАМ, / У ЊЕМУ САМ МНОГУ СВОЈУ ТУГУ / УМЕО ДА ТИХО УСПАВАМ.
Раде Драинац
(1899–1943)
наш песник

ВИНО МОЖЕ ЗАГРЕЈАТИ ДУШУ АКО СЕ ДРЖИ МЕРЕ.
Јохан Волфганг Гете
(1749–1832)
немачки књижевник

НЕ ПОЗНАВАТИ УКУС ВИНА, ИСТО ЈЕ ШТО И НЕ ВИДЕТИ БОЈЕ. ЖИВОТ ТРЕБА ВИДЕТИ И С ТЕ СТРАНЕ. ИНАЧЕ ОСТАЈЕТЕ ПОЛУЧОВЕК КОЈЕГА САМО ГОВОР ИЗДВАЈА ОД НИЗА ВРСТА СИСАРА.
Тин Ујевић
(1891–1955)
хрватски песник

ВИНО ЈЕ СУНЧЕВА СВЕТЛОСТ ЗАРОБЉЕНА У ВОДИ.
Галилео Галилеј
(1564–1642)
италијански астроном, физичар, математичар и филозоф

ДЕЧАЦИ БИ ДО ОСАМНАЕСТЕ ГОДИНЕ ТРЕБАЛО ДА СЕ КЛОНЕ ВИНА, ЈЕР НЕМА СМИСЛА ВАТРИ ДОДАВАТИ ВАТРУ.
Платон
(427–347. п. н. е.)
старогрчки филозоф

АКО ВИНО НИЈЕ ОНО КОЈЕ СЛУЖИ ЗА ПРИЧЕШЋЕ, НЕ ЗНАЧИ ДА ГА НЕ ТРЕБА ПИТИ ПОБОЖНО.
Оноре де Балзак
(1799–1850)
француски књижевник

ИЛИ МИ ДАЈ ЈОШ ЈЕДНО ВИНО ИЛИ МЕ ОСТАВИ НА МИРУ.
Џелалудин Руми
(1207–1273)
персијски филозоф и песник

Бахус, римски бог земљорадње, вина и плодности на Каравађовој слици из 1598. године

У свом чувеном есеју „Филозофија вина" мађарски писац и есејиста **Бела Хамваш** (1897–1968) пише, поред осталог, да је вино „течна љубав" и да се разликују „мушка (сува) и женска (бела), баш као и једногласна и вишегласна, симфонична вина" ■

ГАРФИЛД

ЛИЗ!

